

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Rusko a jeho zájmy v Severním ledovém oceánu

Ludvík Flajšhans

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a východoevropská studia

Bakalářská práce

Rusko a jeho zájmy v Severním ledovém oceánu

Ludvík Flajšhans

Vedoucí práce:

PhDr. Magdaléna Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí práce PhDr. Magdaléně Leichtové, Ph.D. za věnovaný čas a cenné rady a připomínky.

Obsah

1	Seznam zkratk	6
2	Úvod	7
2.1	Cíle práce	8
2.2	Struktura práce	9
2.3	Metodologie	9
3	Vymezení oblasti Arktidy	10
3.1	Přehled mořského práva a terminologie v kontextu Arktidy	11
4	Energetická, ekonomická a environmentální bezpečnost	14
4.1	Energetická bezpečnost.....	14
4.1.1	Energetická bezpečnost v kontextu Arktidy.....	17
4.2	Environmentální bezpečnost	18
4.2.1	Environmentální bezpečnost v kontextu Arktidy	19
4.3	Ekonomická bezpečnost	20
4.3.1	Ekonomická bezpečnost v kontextu Arktidy.....	21
5	Ekonomický potenciál Arktidy	23
5.1	Ropný potenciál.....	23
5.2	Potenciál zemního plynu v Arktidě	25
5.3	Potenciál hornin a drahých kovů v Arktidě.....	27
5.4	Rybolovný potenciál v Arktidě	27
6	Ruská politika a strategie v Arktidě	29
6.1	Ruské aktivity v Arktidě	32
7	Závěr	38
8	Seznam použité literatury a pramenů	41
8.1	Internetové zdroje	43
9	Resumé	46
10	Přílohy	47

1 Seznam zkratek

AEPS – Arctic Environmental Protection Strategy

IEA – International Energy Agency

NOAA – National Oceanic and Atmospheric Administration

NSIDC – National Snow & Ice Data Center

UNCLOS – Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu

USGS – United States Geological Survey

2 Úvod

V novodobé historii byl zájem mezinárodního společenství o Arktidu poněkud rozkolísaný. Během Studené války představovala oblast, která byla pro oba bloky zajímavá ze strategických a bezpečnostních důvodů. Arktida byla rozdělena, přičemž téměř polovina byla pod vlivem NATO a druhá část pod vlivem SSSR. Mimo oba bloky stály pouze neutrální státy Švédsko a Finsko (Hořejšová 2010: 1). Je zřejmé, že vzhledem k značné blízkosti hranic obou táborů v Arktidě, hrálo ovládnutí tohoto prostoru nezanedbatelnou roli v bipolární rovnováze sil. Nicméně po konci Studené války zájem o region ochladl. Lze říci, že oblast byla v popředí zájmu vědců, ekologů či aktivistů, spíše než mezinárodní politiky. Ovšem v souvislosti s klimatickými změnami, zejména táním arktických ledovců, role Arktidy opět nabývá většího významu. Jak se oblast postupně stává dostupnější, zájmy okolních států jsou k ní úměrně přitahovány. A nejedná se pouze o nové rybolovné lokality či možnosti oceánských plaveb. Především, vědecké výzkumy v Arktidě předpovídají velká ložiska ropy, zemního plynu a různých minerálů. Vzhledem k omezenému množství těchto surovin ve světě lze předpokládat, že s postupným vytěžováním současných nalezišť se bude zvyšovat snaha objevit a ovládnout naleziště nová, například právě Arktidu. Díky roztávajícímu ledu a novým technologiím nabývají tyto možnosti stále reálnější obrysy. Vědecké prognózy navíc množství ropy a plynu v Arktidě odhadují na zhruba 22 % světových zásob (Chrást'anský, Jenne 2010). Tato fakta způsobila, že Arktidu si za podpory různých argumentů začínají nárokovat okolní státy. Zejména Rusko a Dánsko tvrdí, že oblast je kvůli podmořskému pohoří pokračováním jejich kontinentální desky, tedy Sibiřské, respektive Grónské. Tomu odpovídají např. i relativně nedávné ruské aktivity v Arktidě. V srpnu 2007 ruské ponorky dosáhly Severního pólu a na dno v jeho blízkosti umístily ruskou vlajku. Právní dopady tento akt sice nemá, nicméně symbolika a psychologický efekt jistě splnily svou roli, tedy demonstrovat ruskou sílu. Nedlouho poté navíc byly zahájeny přelety strategických bombardérů nad oblastí, vnímané jako snaha o posílení ruské vojenské přítomnosti. Ostatní státy budou v Arktidě nepochybně uplatňovat vlastní politiku a vojenské strategie a jistě nenechají nikomu volnou ruku v dobývání území a zahájení těžby, nicméně v této práci se budu blíže věnovat právě ruským cílům, zájmům a snahám.

2.1 Cíle práce

Arktida se pozvolným zpřístupňováním zcela nepochybně dostává do mezinárodní pozornosti. Otázkou je, do jaké míry její ekonomický a mocenský potenciál státům stojí za to, riskovat případné konflikty. Nepředpokládá se, že by se oblast někdy stala geopoliticky nejdůležitějším bodem světa. Navíc slibné a dostupné lokality s koncentrací ropy a zemního plynu se nachází převážně v periferních oblastech, které jsou kontrolovány přílehlými státy. Na druhou stranu dle průzkumů se jedná pouze o část celkového energetického potenciálu (Chrást'anský, Jenne 2010).

První výzkumná otázka proto zní: „Jakým způsobem chce Rusko dokázat svůj nárok na oblast?“ Pravděpodobně se bude snažit prokázat pokračování Sibiřského kontinentálního šelfu a na něj navázaná výlučná práva na průzkum a těžbu nerostných zdrojů. Tato otázka by měla být zodpovězena v blízké budoucnosti, neboť dle ruské Strategie rozvoje Arktidy hodlá Rusko na základě výzkumů mořského dna definitivně nárokovat kontinentální šelf do roku 2015 (Pravitelstvo Rossii 2013).

Není pochyb, že nejen pro subarktické státy příjmy z těžby ropy či zemního plynu představují nezanedbatelnou část příjmů. Navíc zajištění dodávek těchto surovin se dnes obecně pokládá za jednu z otázek národní bezpečnosti. Nerostné suroviny jsou jistě hlavní motivací ruských aktivit v Arktidě, které ovšem stojí stát nemalé prostředky. Pro účinné zajištění bezpečnosti je také třeba odpovídající vojenské pokrytí oblasti se všemi náležitostmi. Druhá výzkumná otázka je tudíž formulována následovně: „Je Rusko připraveno udržovat v Arktidě stálou vojenskou přítomnost a nést s tím spojené výdaje, např. do nezbytného rozvoje infrastruktury?“ Zcela jistě si nemůže dovolit nechat region nechráněný a vojenské jednotky z periferních oblastí by v případě ohrožení pravděpodobně neměly dostatečně rychlou akceschopnost.

Třetí výzkumná otázka se snaží zjistit, zda má Rusko v Arktidě i jiné motivace, např. arktický potenciál pro rozvoj mořeplavby je značný, nicméně vzhledem k uzavřenosti Severního Ledového oceánu jsou plavební trasy poměrně snadno kontrolovatelné v několika strategických bodech (Chrást'anský, Jenne 2010). Otázka se proto zabývá zjištěním, zda je pro Rusko důležitá i otázka mořeplavby či

rybolovu v nových lokalitách, nebo zda hraje podružnou roli, která je zcela zastíněna mocensko-ekonomickými zájmy a představuje spíše jakýsi „bonus“.

2.2 Struktura práce

Práce je rozdělena do několika kapitol. Po úvodu, kde jsou vymezeny cíle, struktura a metodologie práce následují kapitoly, které vytváří teoretický i tematický rámec textu.

Ve třetí kapitole se pokusím určit co vlastně je Arktida, respektive jakou oblast zabírá, neboť i na tento fakt existuje několik možných úhlů pohledu. Dále bude nezbytný přehled námořního práva dle mezinárodní úmluvy OSN, protože na interpretaci tohoto dokumentu jsou založeny nejen ruské nároky na rozšíření exkluzivní ekonomické zóny.

Čtvrtá kapitola je věnována konceptům energetické, environmentální a ekonomické bezpečnosti, nejprve obecně, posléze v kontextu Arktidy.

Pátá kapitola popisuje ekonomický potenciál Arktidy, který bezpochyby představuje hlavní bod zájmu všech okolních zemí. Pro lepší přehlednost je kapitola rozdělena na jednotlivé sektory zdrojů, které se v Arktidě nachází. Jedná se o ropu, zemní plyn, horniny a drahé kovy a rybolovný potenciál.

V šesté kapitole se zaměřím na ruskou arktickou politiku a strategie, které ruské úřady vypracovaly pro nárokování, rozvoj a využití Arktidy. Druhá část kapitoly se věnuje konkrétně aktivitám, které Rusko v regionu dosud provozovalo. Dále kapitola obsahuje informace, z nichž lze vyvodit odpovědi na výzkumné otázky a celkově se snaží nastínit ruské záměry v regionu.

Na konci práce se nachází závěr, kde jsou shrnuty základní poznatky a zodpovězeny výzkumné otázky. Následují přílohy a seznam použitých zdrojů.

2.3 Metodologie

V práci nastíněné jednotlivé koncepty bezpečnosti, vycházející z Kodaňské školy, v závěru porovnám s ruskými vládními strategiemi i konkrétními aktivitami

v Arktidě. Porovnání by mělo objasnit, zda Rusko plánuje své činnosti v souladu s těmito koncepty, případně i zda se podle nich v realitě skutečně chová. Na základě těchto informací se následně pokusím zodpovědět výzkumné otázky.

Vzhledem k poměrně malému množství dostupné literatury v práci vycházím zejména z odborných statí, konferenčních textů, vědeckých prací a článků v odborných časopisech a periodících. Výzkumná část je pak založena především na analýze vládních dokumentů Ruské Federace a dále odborných článků, mapujících tuto problematiku. Většina použitých zdrojů je překládána z anglického a ruského jazyka.

3 Vymezení oblasti Arktidy

Oblast Arktidy lze určit dvěma základními a nejpoužívanějšími způsoby. První vymezuje tuto severní polární oblast jako hranici izotermy 10 °C průměrné teploty a to v nejteplejším měsíci v roce. Zadruhé od náklonu zemské osy je možné určit území, které je v zimě odcloněno od sluneční energie a v němž naopak v létě Slunce nezapadá. Tento tzv. polární kruh dosahuje 66° 33' severní šířky a ohraničuje území, které zabírá rozlohu zhruba 26, 5 mil. km² a zahrnuje Severní ledový oceán a části severního pobřeží Asie, Evropy a Severní Ameriky (Centrum Polární Ekologie 2011).

Kromě výše uvedených existují ještě další způsoby, kterými vědci určují oblast Arktidy, ovšem zpravidla bývají méně přesné. Někdy bývá Arktida definována jako území severně od arktické linie stromů, kde je země zmrzlá a posetá keři a lišejníky¹ (NSIDC 2014). USA zase vnímají Arktidu na základě rozhodnutí amerického kongresu. To stanovuje, že celé Beringovo moře, rozprostírající se až k 53 stupňům severní šířky, bude vnímáno jako arktická oblast pro účely jejich vnitřního plánování (NOAA 2014). V roce 2008 provedl tým vědců z U. S. Geological Survey výzkum, který byl zaměřen na potenciální ropné a plynové zásoby v Arktidě. Pro tyto účely vymezili Arktidu jako oblast dosahující k 66° 56' severní šířky (USGS 2008: 1). Jak vidno, oblast Arktidy lze interpretovat mnoha způsoby. Pro účely této práce se jako nejvhodnější jeví vymezení regionu podle polárního kruhu, respektive podle výzkumu USGS, jelikož se jedná o velmi podobné ohraničení.

---

¹ Viz příloha č. 1.

Z pohledu mezinárodního práva oblast Arktidy nepředstavuje mezinárodní prostor, veřejný statek, jako Antarktida. Antarktický režim je vymezen mezinárodními smlouvami a Antarktida je „společné dědictví lidstva“ mimo jurisdikci konkrétních států. Pro Arktidu taková úprava neexistuje, nicméně v určitých oblastech je upravována několika mezinárodními režimy. Tyto specifické arktické režimy jsou tvořeny mezinárodními bilaterálními i mnohostrannými smlouvami, jejichž počet se pohybuje v řádu desítek, např. Smlouva o ochraně ledních medvědů, Smlouva o Špicberkách aj. Hlavní témata režimů představují především územní nároky na mořské dno i pevninské části, ochrana životního prostředí, využívání arktických vod atd. (Trávníčková 2010: 7). Největší zájem o danou oblast jeví arktické státy. Hlavní je tzv. arktická pětka, složená z USA, Kanady, Norska, Dánska a Ruska, tedy států, jejichž pobřeží je omýváno Severním ledovým oceánem. Tato skupina je dále rozšířena o Finsko, Švédsko a Island, protože část jejich území překračuje polární kruh. Dohromady tyto státy tvoří arktickou osmičku a jako stálí členové jsou jádrem mezinárodního fóra, tzv. Arktické rady (Hořejšová 2010: 2).

Arktická rada vznikla v roce 1996 a představuje mezivládní organizaci, jejímž úkolem je koordinovat spolupráci arktických států v oblasti. Kromě běžných záležitostí se zabývá ochranou životního prostředí, rozvoje regionu, dopravou, využitelností a těžbou přírodních zdrojů apod. Při své činnosti spolupracuje s organizacemi hájícími zájmy domorodých obyvatel a mimo stálých členů je v radě zahrnuto 12 států s pozorovatelskými statusy: Čínská lidová republika, Francie, Indie, Německo, Polsko, Španělsko, Nizozemsko, Spojené království, Itálie, Japonsko, Singapur a Jižní Korea. Pozorovatelský status má dále 9 mezivládních či meziparlamentních organizací a 11 nevládních organizací (Arctic Council 2011).

3.1 Přehled mořského práva a terminologie v kontextu Arktidy

Nejvýznamnější základní úpravou mořského práva je Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu (UNCLOS), přijatá 10. prosince 1982. V České republice vstoupila v platnost 21. července 1996. Úmluva představuje základní pramen, od něhož se odvíjí mezinárodní mořské právo a jeho interpretace. Pro svou ucelenost bývá někdy nazývána ústavou pro oceány (Informační centrum OSN v Praze

2005). V Úmluvě je obsažen právní řád pro moře a oceány, jehož smyslem je zabezpečit spravedlivé a mírové využívání oceánů a moří a jejich zdrojů, stejně jako ochranu životního prostředí a uchování živých zdrojů (UNCLOS 1996). Pro účely této práce jsou důležité části zabývající se mořským dnem, hranicemi a těžbou nerostných surovin v oblastech nespádajících do jurisdikce konkrétního státu, respektive v oblastech, ve kterých na základě mořského práva stát může prokázat svůj nárok na využívání přírodních zdrojů.

Pobřežní moře, vzdušný prostor nad ním, jeho dno i podzemí podléhá svrchovanosti pobřežního státu až po hranici 12 námořních mil, měřenou od základních linií pobřeží, tedy od linie největšího odlivu podél pobřeží zakreslené v námořních mapách, úředně uznaných pobřežním státem (UNCLOS 1996: čl. 2, čl. 3, čl. 5). Svrchovanost státu v těchto vodách je ovšem částečně narušena právem pokojného proplutí. Tímto právem disponuje za určitých podmínek loď jakéhokoliv státu. Pokojné proplutí nesmí narušovat mír, bezpečnost nebo veřejný pořádek pobřežního státu. Proplovající lodě se také musí podřídít právním předpisům upravujícím právo pokojného proplutí v souladu s ustanoveními Úmluvy, které přijímá pobřežní stát (UNCLOS 1996: čl. 19, čl. 21). Na pobřežní moře dále navazuje tzv. přilehlá zóna, tedy oblast do 24 námořních mil od základních linií. V této oblasti má pobřežní stát oprávnění provádět kontroly, zda nejsou narušovány jeho celní, zdravotnické či přistěhovalecké předpisy (UNCLOS 1996: čl. 33).

Zásadním pojmem v mořském právu je exkluzivní ekonomická zóna. Zóna je oblast do šířky 200 námořních mil od základních linií, ve které má pobřežní stát svrchovaná práva na výzkum a těžbu přírodních zdrojů a další hospodářské aktivity, např. výrobu energie pomocí vody apod. Stát zde také v souladu s ustanoveními Úmluvy může využívat umělé stavby či ostrovy, provádět vědecký výzkum a jeho povinností je chránit a uchovávat mořské prostředí (UNCLOS 1996: čl. 56, čl. 57). Jelikož hranice zóny lze určovat od ostrovů, i některé ostrovy v oblasti jsou jádrem sporů. Příkladem může být spor Dánska a Kanady o Hansův ostrov, který i přes bilaterální smlouvu z roku 1973 nebyl vyřešen až do roku 2010. Podobné spory se

vedou i mezi Norskem, Islandem, Dánskem, Kanadou a Spojenými státy (Trávníčková 2010: 8).

Kontinentální šelf je v Úmluvě definován následovně: „Kontinentální šelf pobřežního státu zahrnuje mořské dno a podzemí podmořských oblastí, které leží za hranicemi jeho pobřežního moře po celém přirozeném prodloužení jeho pevninského území k vnější hranici kontinentálního okraje anebo do vzdálenosti 200 námořních mil od základních linií, od kterých se měří šíře pobřežního moře tam, kde vnější hranice kontinentálního okraje této vzdálenosti nedosahuje“ (UNCLOS 1996: čl. 76). Okraj je tedy ponořené prodloužení pevninské hmoty, hlubokomořské dno se do něj nezahrnuje. Linie vnější hranice šelfu nesmí překročit vzdálenost 350 námořních mil od základní linie, nebo 100 námořních mil od izobaty 2500 metrů (pomyslná linie spojující body v hloubce 2500 metrů). Hranice šelfu určí pobřežní stát za hranicemi exkluzivní ekonomické zóny liniemi vedenými podle pevných bodů souřadnic geografické šířky a délky a nepřesahujícími svou délkou 60 námořních mil. Údaje jsou poté předány Komisi pro hranice kontinentálního šelfu. Pobřežním státem takto stanovené hranice, které berou v potaz doporučení Komise, jsou konečné a závazné a řádně zveřejněné generálním tajemníkem OSN (UNCLOS 1996: čl. 76). Nad kontinentálním šelfem stát disponuje svrchovanými právy pro průzkum a využití přírodních zdrojů. Pokud stát takovou činnost sám neprovádí, bez jeho souhlasu tak nemůže činit ani nikdo jiný. Přírodními zdroji se rozumí nerostné i jiné neživé zdroje mořského dna i podzemí, a dále živé organismy, které žijí na mořském dně nebo pod jeho povrchem (UNCLOS 1996: čl. 77). Na případné nárokování kontinentálního šelfu se ovšem váže i povinnost odvodu příspěvků. Od šestého roku využívání šelfu se odvádí 1 % z hodnoty nebo objemu produkce. Příspěvky je tedy možné odvádět i v naturáliích. Sazba se každý rok zvyšuje o 1 % až do dvanáctého roku, kdy se ustálí na 7 %. Pouze rozvojové státy, které jsou čistými dovozci nerostných surovin produkovaných z kontinentálního šelfu, jsou od příspěvků osvobozeny (UNCLOS 1996: čl. 82).

V souvislosti s využíváním kontinentálního šelfu v Arktidě je dále vhodné zmínit dvě věci. Zaprvé mnoho geologických průzkumů předpovídá, že většina

uhlovodíků se nachází v exkluzivních ekonomických zónách přilehlých států, proto by jim případné rozšíření kontinentálního šelfu nemuselo nutně přinést výrazně větší zásoby ropy a plynu. Nicméně strategickým nalezištím státy přisuzují značnou prioritu, která může být dostatečnou motivací k územním nárokům, přestože neexistují jednoznačné záruky (Ebinger, Zambetakis 2009: 1221). Druhá věc, která si zaslouží pozornost je fakt, že USA neratifikovaly Úmluvu a tudíž mají malou důvěryhodnost v diskuzích o arktické suverenitě. Nemohou se také ucházet o právo na využití zdrojů za hranicemi své exkluzivní ekonomické zóny při Aljašském pobřeží. V USA musí ratifikaci schválit Senát a zatím se nepodařilo najít většinu senátorů, která by hlasovala pro. Senátoři se zjevně bojí, že ratifikace by znamenala omezení naprosto volného pohybu amerického námořnictva a také nechtějí dělit moc s mezinárodní organizací výměnou za možné zdroje v nepříznivých lokacích. Je zvláštní, že USA se tak dobrovolně vzdávají zhruba 200 000 čtverečních mil podmořského území v Arktidě, nemluvě o dalších 100 000 čtverečních mil v Mexickém zálivu (Ebinger, Zambetakis 2009: 1224, 1225).

4 Energetická, ekonomická a environmentální bezpečnost

Bezpečnost je jednou z podmínek pro existenci lidského života, společnosti, státu a mezinárodního společenství. Tyto úrovně se vzájemně podmiňují. Jedinec není bezpečný, pokud není bezpečný stát, ve kterém žije. Stát není bezpečný, pokud není udržována bezpečnost v mezinárodním systému. Stejným způsobem se úrovně bezpečnosti podmiňují i sestupně. Bezpečnost je komplexní pojem, který je dnes nemožné vnímat pouze z vojenského hlediska. Stejně významnou roli dnes hrají ekonomické, environmentální, kulturní a sociální aspekty (Waisová a kol. 2003: 5–7).

4.1 Energetická bezpečnost

Energetická bezpečnost je v současné době záležitostí velkého významu. Otázky energetické bezpečnosti se zdaleka netýkají pouze ropy. Výpadky proudu ve Spojených státech či Evropě a nedostatečné dodávky elektřiny v Číně, Indii a rozvojových zemích zaměřily pozornost na otázku spolehlivosti systému dodávek elektrické energie. Podobné je to i s plynem. Zvyšující se spotřeba způsobuje, že státy

vstupují na globální trh s plynem, který propojuje země, kontinenty a ceny dohromady. V budoucnu bude svět stále více záviset na nových zdrojích z oblastí, kde se bezpečnostní systémy stále vyvíjí (Yergin 2006: 69).

Klíčem k energetické bezpečnosti je diverzifikace dodávek. Přesto je nutné z širšího hlediska brát v úvahu rychlý vývoj světového trhu s energií, zranitelnost dodavatelských řetězců, integraci nových ekonomik do světového obchodu a v neposlední řadě terorismus. Nejjednodušší definicí energetické bezpečnosti je dostupnost dostatečných dodávek za přijatelné ceny, přičemž jednotlivé země koncept energetické bezpečnosti vnímají rozdílně. Země, které energii vyváží, se snaží zabezpečit poptávku pro jejich export, který generuje značnou část státních příjmů. Např. Rusko se snaží potvrdit státní kontrolu nad strategickými zdroji a získat prvenství v ropovodech a plynovodech. Ty jsou totiž hlavními obchodními cestami, skrz které proudí ruské uhlovodíky na mezinárodní trh. Rozvojové země zase mají starosti, jak změny cen energií ovlivní jejich platební bilanci apod. (Yergin 2006: 72). Obecně vzato je dlouhodobá energetická bezpečnost vázána na včasné investice, jejichž cílem je zabezpečit dodávky energie společně s ekonomickým rozvojem a ochranou životního prostředí. Oproti tomu krátkodobá energetická bezpečnost se zaměřuje především na schopnost energetického systému rychle reagovat na náhlé změny v rovnováze nabídky a poptávky (IEA 2014).

Současný systém energetické bezpečnosti byl vytvořen jako odpověď na arabské ropné embargo z roku 1973. Jeho cílem je zajistit spolupráci průmyslových zemí v případě přerušení dodávek, podpořit spolupráci v energetické politice a zabránit vývozcům používat ropu jako zbraň. Mezi hlavní prvky patří strategické zásoby ropy, monitorování a analýza energetických trhů a politik, úspora energie, koordinované sdílení nouzových dodávek v případě přerušení a také Mezinárodní agentura pro energii (IEA), která sdružuje průmyslově vyspělé země. Smyslem systému je kompenzace hlavních narušení dodávek energie, která ohrožují globální ekonomiku a stabilitu. Jeho cílem tedy není správa cen. Dále je pro udržení energetické bezpečnosti důležité dodržovat několik zásad. První je již zmíněná diverzifikace dodávek. Větší počet zdrojů zmenšuje negativní dopad v případě přerušení dodávek z jednoho zdroje.

Druhou zásadou je odolnost. Tu představuje bezpečnostní rezerva v systému zásobování, která vyrovnává případné otřesy a usnadňuje následné zotavení. Třetí zásadou je uznat realitu integrace. Trh s ropou je komplexní celosvětový systém a bezpečnost pro všechny spotřebitele spočívá v jeho stabilitě. Čtvrtou zásadou je význam informací. Kvalitní informace podmiňují dobré fungování trhu. Panika může být lehce vyvolána směsicí fám a strachu zkombinovaných s přerušením dodávek. V takových případech by měly vlády spolupracovat se soukromým sektorem a čelit panice včasnými a správnými informacemi (Yergin 2006: 75–76). Organizace World Coal Association se zaměřuje ještě na další faktory, ovlivňující energetickou bezpečnost. Jedním z nich je potřeba dostatečných investic, které v budoucnu dokáží zabezpečit rostoucí energetickou poptávku. Dostupnost těchto investic se může ukázat problematickou, zvláště v rozvojových zemích. Se zásadou diverzifikace dodávek pak souvisí další aspekt, a sice dostupnost odborných znalostí infrastruktury. Pro dosažení různorodé skladby zdrojů, je třeba umět infrastrukturu adekvátně využívat, ať už se jedná o technologickou výrobu, manipulaci s palivem či přístup k transportním systémům. Diverzifikace by navíc měla být uplatňována i ve smyslu substituce paliv. Pokud je dodávka konvenčních zásob ohrožena, je důležitá schopnost přejít např. z uhlí na plyn, z plynu na zkapalněné zásoby apod. (World Coal Association).

Přesto se v posledních letech ukazuje, že tyto zásady nestačí. Koncept energetické bezpečnosti je třeba rozšířit ve dvou rozměrech. Zaprvé pochopit globalizaci energetického bezpečnostního systému a zadruhé uznat fakt, že celý řetězec energetického zásobování je třeba chránit. Aby byla zajištěna bezpečnost celého řetězce, provázanost a stále rostoucí rozsah obchodu s energiemi vyžadují spolupráci mezi producenty a spotřebiteli. Dálkové ropovody vedoucí přes hranice několika států jsou pevnou součástí globálního obchodu s energií. Také na mořských dopravních trasách ropy a zkapalnělého zemního plynu se nachází mnoho škrtících bodů, které je činí zranitelnými. Lodě potopené na těchto strategických trasách mohou přerušit zásobovací linky na delší dobu. Zabezpečení těchto tras proto vyžaduje rozšířený monitoring a schopnost rychlé reakce. Jelikož v budoucnosti rozsah globálního obchodu s energií poroste, jeho bezpečnost bude vyžadovat koordinaci na

všech úrovních v sektorech energetiky, životního prostředí a vojenských, policejních a zpravodajských složek (Yergin 2006: 78).

4.1.1 Energetická bezpečnost v kontextu Arktidy

V současné době se v arktické oblasti začínají soustřeďovat národní zájmy přilehlých států a některé země proto zavádějí speciální agendu a politiku pro své severní oblasti. V Arktidě se odehrávají rychlé změny v mnoha sférách, které mohou mít různé následky. Otázkou je, zda jsou arktické státy připraveny k diskusi o důležitých záležitostech, jakými jsou využití přírodních zdrojů v masovém měřítku a vyřešení existujících sporů a energetické bezpečnosti v rámci mezinárodních organizací, jakými jsou např. Arktická rada nebo Organizace spojených národů. Nebo zda se státy této problematice chopí spíše tradičně a řešení budou obsahovat větší důraz na národní obranu severních regionů, více než na spolupráci. V souvislosti s rostoucím využíváním přírodních zdrojů je nutně potřeba zlepšit infrastrukturu a dopravu. Odpovídající logistika zahrnuje mořské a trans-polární dopravní trasy skrz Severní ledový oceán, které naznačují revoluci v globální přepravě a obchodu. Důležitým faktorem je také technologie, respektive víra v technologie. Obecně se má za to, že nové, pokročilé technologie se dokáží snáze vypořádat s podmínkami v nehostinném prostředí a vyřeší tak problémy v Arktidě. Ironií je, že zatímco klimatické změny pomáhají překonávat přírodní překážky, jako jsou např. mořské ledovce, a činí tak „dobývání“ Severního pólu snazší, zároveň vytváří větší překážky pro lidskou infrastrukturu budovanou v tajícím permafrostu (Heininen 2008: 3–5). Silnice, potrubí a budovy, potřebné k těžbě a transportu ropy a oleje, činí tající permafrost zranitelnými. Tento efekt bude s nezbytným rozvojem infrastruktury ještě podpořen, proto budou potřeba odpovídající investice, které zajistí životaschopnost infrastruktury v udržitelném environmentálním měřítku (West 2009: 1101).

V dlouhodobém horizontu budou mít zásadní vliv na rozvoj Arktidy ceny ropy a zemního plynu. Pokud budou ceny stoupat dle prognóz, Arktida nepochybně přitáhne pozornost ropných a plynárenských společností. Situace se v budoucnu může měnit také na základě pohybu nabídky a poptávky. Kvůli ekonomické krizi byly pozdrženy projekty, které by zvýšily tržní kapacitu. Jakmile se globální ekonomika

výrazněji oživí, poptávka po ropě a plynu poroste. V takovém případě budou mít současná omezení investic do infrastruktury negativní dopad na nabídku a povedou k dramatickému nárůstu nových projektů v oblasti ropy a zemního plynu. V současné situaci se ale nejeví větší zájem nezávislých firem o podnikání v Arktidě jako reálný. Kvůli nehostinným environmentálním podmínkám zvýšené provozní náklady mnoho firem odradí, zvláště pokud mohou být aktivní v méně náročných regionech. Z toho plyne, že ve střednědobém horizontu by v Arktidě nemělo dojít k rapidnímu nárůstu energetických operací. Rozvoj nepochybně probíhat bude, ovšem pravděpodobně v omezeném tempu a rozsahu. Zásadní vliv na vývoj situace tak bude mít úspěšnost realizace ruských plánů na zvýšení dodávek energie z Arktidy, které má vést k značnému nárůstu lodní dopravy a celkově oživení regionu (Johnston 2010: 19–20).

4.2 Environmentální bezpečnost

Když se po konci Studené války začaly rozvíjet nové koncepty bezpečnosti, jedním z nich byla i potřeba ochrany životního prostředí v zájmu zajištění udržitelné budoucnosti. Znehodnocení životního prostředí je hrozbou pro lidskou bezpečnost a život na Zemi. Znečištění vody a vzduchu, kácení lesů či eroze půdy, vše je způsobeno lidskými civilními i vojenskými aktivitami a výrazně ovlivňuje podmínky pro život. Proto se mnoho přístupů environmentální bezpečnosti zaměřuje na využívání a ochranu lidského životního prostředí. V tomto pojetí již příroda není něco, proti čemu musí lidstvo bojovat, ale něco, co je třeba chránit (Graeger 1996: 109).

Znehodnocení životního prostředí může být příčinou i důsledkem konfliktu. Někdy může také vyostřit konflikt, který původně vznikl z jiných důvodů. Ovšem i neválečná vojenská činnost může mít negativní následky pro životní prostředí, od běžného znečištění až po vážnější hrozby, za všechny uvedme testování jaderných zbraní, skladování jaderného odpadu apod. Naopak pozitivním propojením vojenské činnosti a přírody může být ochrana deštných lesů, či např. rusko-norská spolupráce, zabraňující nelegálnímu rybolovu v Barentsově moři. Důležitým faktorem v environmentální bezpečnosti je minimalizace rizika, respektive pravděpodobnosti vzniku negativních následků pro životní prostředí. To se týká především průmyslové činnosti. Na zdevastované životní prostředí často navazuje migrace obyvatelstva,

mnohdy i ve velkém měřítku. Lidé se snaží přesídlit do nezníčené krajiny a tato tzv. environmentální migrace může způsobovat sociální napětí a politickou nestabilitu a v krajních případech vést až ke konfliktu, i mezistátnímu (Graeger 1996: 110–111).

4.2.1 Environmentální bezpečnost v kontextu Arktidy

Klimatické změny patří k nejnovějším faktorům, které ovlivňují severní geopolitiku, neboť vnáší nejistotu do společnosti, politiky i správy regionu (Heininen 2008: 6). Oteplování má přímý vliv nejen na životní prostředí, ale ve svém důsledku i na život obyvatel Arktidy. Táním permafrostu je narušován stabilní, pevný povrch, čímž je ohrožena bezpečnost infrastruktury. V některých případech je nutné i přemístění prvků infrastruktury, kvůli zvyšující se hladině moře. Z širšího hlediska je také potřeba vzít v úvahu potenciální dopady intenzivního arktického oteplování na světový oceán a klima obecně. Z těchto důvodů byla na počátku devadesátých let vytvořena Strategie ochrany životního prostředí v Arktidě (AEPS). Mezinárodní společenství si v obavě z poškození životního prostředí, přesahujícího hranice jednotlivých států, uvědomilo nutnost spolupráce v oblasti environmentální bezpečnosti v Arktidě. Arktická rada dokonce stanovila ochranu životního prostředí a udržitelný rozvoj v Arktidě jako jeden ze svých primárních cílů. Vědecké výzkumy mají proto stěžejní dopad na environmentální a lidskou bezpečnost v Arktidě a částečně ovlivňují i národní zájmy států. Např. podpora vědecké spolupráce napříč Arktickou radou je jeden z klíčových prvků arktické politiky USA (West 2009: 1087, 1101).

Státy arktické osmičky se v AEPS zavázaly dodržovat následující cíle: Ochranu arktického ekosystému, zahrnuje v něj i lidskou populaci. Zajistit ochranu, zlepšení a obnovu životního prostředí spolu s udržitelným využíváním přírodních zdrojů, počítaje v to i jejich využití místním a domorodým obyvatelstvem. Uznávat tradiční a kulturní potřeby, hodnoty a praktiky domorodých národů, které je definují. Snažit se jim přizpůsobit v souvislosti s ochranou arktického životního prostředí. Pravidelně vyhodnocovat stav arktického životního prostředí. Posledním cílem je zjistit, snížit a posléze eliminovat stav znečištění. Realizace těchto cílů je založena na následujících principech: Řízení, plánování a rozvoj činností, které zajistí zachování udržitelného

využívání a ochranu arktického ekosystému a jeho přírodních zdrojů pro užitek a potěšení přítomných i budoucích generací. Užívání a správa přírodních zdrojů musí být založena na přístupu, který bere v úvahu hodnotu a vzájemně provázanou povahu ekosystému. Informace a znalosti ekosystému Arktidy budou rozvíjeny a sdíleny na podporu rozvojových činností, přičemž tyto činnosti musí respektovat sociální, ekonomické, kulturní potřeby a zdraví domorodých obyvatel. Rozvojové činnosti jsou založeny na informovaných posouzeních jejich možného dopadu na životní prostředí. Musí zajišťovat udržování ekosystému a biodiverzity regionu, respektovat význam a vliv Arktidy na globální klima a brát v potaz výsledky vědeckých výzkumů a tradiční znalosti domorodého obyvatelstva (AEPS 1991: 9–11).

4.3 Ekonomická bezpečnost

Ekonomická síla je jedním z určujících faktorů státní moci, který definuje pozici státu na mezinárodní politické scéně. Národní ekonomika je proto zásadní sociální a státní hodnotou. Je nezbytná pro přežití, vývoj a každodenní fungování státu a společnosti. Její ochrana, vývoj, potřeby a prospěch jsou národním zájmem. Kromě toho je ekonomická síla, spolu s vojenskou silou, tradiční „pákou“ národní bezpečnosti a role státu v mezinárodním společenství. Její výhodou je přizpůsobivost, díky níž může být snadno transformovatelná ve vojenskou sílu. Tím se myslí např. nákup zbraní, přesun pracovní síly z civilních sektorů do vojenského apod. Z těchto důvodů má národní ekonomika status vysoké bezpečnostní priority v národní bezpečnosti (Mijalković, Milošević 2011: 439).

Ekonomická bezpečnost je komplexní a dynamický celek, odvozený z mnoha ekonomických fenoménů, jak lokálních tak globálních. Zabývá se fungováním ekonomiky a je spojena s „bezpečností zítřka“, ve smyslu prosperity, blahobytu, životního standardu a ekonomické nezávislosti státu. Přímý vliv na ekonomickou bezpečnost má soutěživost ekonomik a způsob, jakým se jednotlivé ekonomiky vyrovnávají se změnami v globální ekonomice. Konkurenceschopnost je ovlivňována všemi faktory, institucemi a politikami, které mají vliv na produktivitu země. Produktivita podmiňuje udržitelný růst, kterého stát může dosáhnout. Jinými slovy

soutěživost ekonomik vede ke zlepšování životní úrovně a určuje míru návratnosti, získanou prostřednictvím investic v dané ekonomice (Cioacă 2010:74–75).

Jiná definice popisuje ekonomickou bezpečnost jako schopnost státu chránit nebo prosadit národní zájmy tváří v tvář událostem a akcím, které mohou tyto zájmy ohrožovat či blokovat. Tyto překážky mohou být původem domácí nebo zahraniční, záměrné nebo náhodné, následkem přírodní nebo lidské činnosti. Pro zajištění ekonomické bezpečnosti je třeba ovládnout dostatek materiálních prostředků k překonání neekonomických úkolů. Kromě jiného je třeba dostatek peněžních zdrojů na financování adekvátní armádní síly. Prosperita přispívá k ekonomické bezpečnosti. Obvykle bývá definována ekonomickým růstem, vysokou zaměstnaností, nízkou inflací, vysokou mírou investic, zlepšováním produktivity apod. Ovšem k zajištění ekonomické bezpečnosti je třeba více, než pouze maximalizovat stávající prosperitu. Jejím úkolem je totiž omezit nejistotu ohledně pokračujícího ekonomického blahobytu. Někdy je prozíravé omezit stávající prosperitu v zájmu zajištění jistější, stabilnější či ke ztrátám méně náchylné budoucnosti (Neu, Wolf 1994: 1–2).

4.3.1 Ekonomická bezpečnost v kontextu Arktidy

Když v roce 2008 začal výrazný pokles globální ekonomiky a klesající stav zásob (např. globální zásoby rýže se propadly na nejnižší úroveň za 30 let) působil paniku, globální poptávka po snižujících se zdrojích dávala neradostný náhled na „svět zítřka“. Strach z budoucího nedostatku energie a růstu cen zboží vzbuzoval pesimistické názory. Dle nich tento stav ve vládách probouzí pokušení uchýlit se k použití vojenské síly a ovládnout zbývající přírodní zdroje pro sebe, čímž dá lehce vzniknout budoucím válkám o zdroje. Arktida tak představuje jeden reálný zdroj napětí, neboť energetické zásoby mění geostrategickou dynamiku regionu, která může mít potenciální následky na mezinárodní stabilitu a bezpečnostní zájmy. Změna klimatu postupně otevírá arktické vody i pro nové námořní trasy, které mohou změnit globální dopravní systém. Přestože tento vývoj poskytuje příležitosti k růstu, je zároveň potenciálním zdrojem soupeření a konfliktu kvůli přístupu k přírodním zdrojům. Rozličné aktivity v arktické oblasti posilují dojem, že v budoucnu se Arktidě potíže nevyhnou. Např. prezident Putin tehdy oznámil svůj záměr obnovit starou praxi

ze Studené války, to znamená posílat ruská letadla na průzkumné lety co nejbliže vzdušného prostoru sousedních zemí, aniž by šlo o jeho narušení. Nejedná se tedy o narušení mezinárodního práva, pouze o „porušení etikety“, jak se tento akt neoficiálně nazývá. Jeho účelem je pochopitelně demonstrace ruského postoje, síly a prestiže². Podobná jednání mohou být známkou agresivního postoje, který implikuje vědomé použití síly za účelem ovládnutí arktických zdrojů. Lze se domnívat, že některé státy v oblasti skutečně zvažují vyhlídky na možné ozbrojené konfrontace v Arktidě. V norských médiích byly např. citovány zprávy z norských armádních zdrojů, které za určitých okolností nevylučují případné použití vojenské síly, přestože bezprostřední konflikt v Arktidě nehrozí (Howard 2009: 13–16).

Z ekonomického hlediska oblast Arktidy teprve naznačuje své možnosti. Válka v Arktidě se tudíž zdá absurdní i proto, že v případě vypuknutí většího konfliktu by každý stát tratil, stejně jako korporace a další investoři v arktických podnicích. I z tohoto důvodu ještě není v Arktidě nahromaděna vojenská síla. Každý stát si je nicméně dobře vědom potenciálu arktických zdrojů a je podezřelý vůči záměrům druhých. Arktida se tak od Studené války opět stává nejistou oblastí. Arktické státy proto v posledních letech provozují různé vojenské a námořní operace, probíhají vojenská cvičení se scénáři zahrnujícími vše od přírodních katastrof až po terorismus. Arktické státy nejsou však jediní zájemci o Arktidu. Např. Čína, která je silně závislá na exportu ovšem s velkou potřebou energie, se silně zajímá o kratší námořní trasy a přírodní zdroje. K dispozici má také několik ledoborců a získala status stálého pozorovatele v Arktické radě, nejspíše za účelem dohledu nad vývojem situace (Bert 2012: 11–12).

Pro zajištění ekonomické bezpečnosti je důležitá infrastruktura na všech úrovních. V případě havárie či přírodní katastrofy je jedním z kritických faktorů, neboť letectvo, plavidla a různá zařízení bez ní nemohou správně fungovat. Pro bezpečnost, komunikaci a ekonomický rozvoj je také klíčová. Vzhledem k tomu, že v Arktidě dosud prakticky žádná infrastruktura není, pro těžbu a dopravu ropy, plynu a dalších surovin budou potřeba značné investice. Zajištění dodávek bude s největší

---

² Více se na ruské aktivity v oblasti Arktidy zaměřuji v páté kapitole.

pravděpodobností probíhat po moři. Námořní navigace v Arktidě je však rozdílná oproti zbytku světa. Kvůli neprostupnosti ledu neexistují systémy bójí nebo přesné námořní mapy. Používají se letecké a satelitní informace se sezónními aktualizacemi, které si lodě projíždějící regionem mohou stáhnout. Satelitní i další komunikace mezi lodí a pevninou jsou nezbytné, stejně jako systém zásobování a přístavy na pevnině. Tankování paliva, skladování nebezpečného materiálu a přesun nákladu budou vyžadovat hlubokomořské přístavy. Také námořníci potřebují speciální školení pro navigaci v ledové oblasti a k dispozici ledoborce v případě nepřízně počasí (Bert 2012: 16).

5 Ekonomický potenciál Arktidy

Jak již bylo řečeno v úvodu, v arktických relativně málo prozkoumaných oblastech se má údajně nalézat až 22 % neobjevených, technicky využitelných světových zásob ropy a zemního plynu. Vzhledem k tomuto značnému množství se o Arktidě někdy hovoří jako o „budoucí Saudské Arábii“ či jako o „arktickém zlatém dole“ (Mager 2009: 349). Nezanedbatelnou roli v ekonomickém potenciálu ovšem hraje i rybolovný potenciál, neboť výtěžek v arktické oblasti představuje značnou část národního úlovku přilehlých států.

5.1 Ropný potenciál

Jednou z arktických oblastí kde jsou ropné zásoby známy již delší dobu je Aljaška. První výzkumy zde proběhly na počátku 20. století. Nejvýznamnější naleziště pak bylo objeveno u města Prudhoe Bay, v osmdesátých letech toto naleziště uspokojovalo zhruba jednu pětinu poptávky USA. Dále je ropný průmysl relativně dobře zaveden v některých částech severní Sibíře, ležících na sever od polárního kruhu. Nejvýznamnějšími jsou oblast Timan – Pečora, ležící na území Něneckého autonomního okruhu v Pečorském moři a Komijská Republika v severním Rusku. První nález zde byl učiněn v roce 1930 a od té doby tu bylo odkryto více než 230 ropných polí (Howard 2009: 68). V této souvislosti je třeba říci, že většina nalezišť je objevena již delší dobu, ale nedostatečné technologie a vysoké náklady neumožňovaly jejich účinné využití. Např. v Severní Americe jsou více využívána pouze tři pole.

V Rusku je díky sovětskému energetickému průmyslu aktivita v této oblasti o mnoho vyšší (Harsem, Eide, Heen 2011: 8038).

Slibné lokality jsou dále v Západní Sibiři, dle odhadů se zde nachází 3,6 miliardy barelů (Howard 2009: 69). U pobřeží Aljašky se může nalézat až 30 miliard barelů, tedy až jedna třetina arktických zásob. U pobřeží Grónska proběhly v roce 2007 rozsáhlé výzkumy, které této oblasti přisuzují zásoby ve výši 17,5 miliardy barelů. Grónsko již udělilo výzkumné licence společnostem Chevron, Husky energy a ExxonMobil (Howard 2009: 69). Grónsko se spolu s Islandem snaží stát producenty ropy a zemního plynu, proto začínají být v těchto sférách aktivnější (Harsem, Eide, Heen 2011: 8038). V oblasti Derki, která leží na islandském hřbetu Jana Mayena, byly v roce 2008 islandskou oceánografickou lodí „Arni Fridgeirsson“ objeveny silné známky ropy. Zde o výzkumné licence projevil zájem např. norský Statoil. Na základě těchto výzkumů se vědecká obec domnívá, že většina zásob se nenachází na sporném území, ale v rámci již určených hranic. Přestože byly nalezeny známky ropy, např. ve sporných vodách okolo Špicberků, existuje mnoho na ropu bohatých lokalit, o které arktické státy nemusí soupeřit. Co se sporných území týče, většinou jsou rivaly vlády, které mezi sebou udržují přátelské vztahy natolik silné, že by je neměla narušit neshoda v jedné záležitosti. Jednou takovou oblastí je Beaufortovo moře, kde je sporná demarkační linie mezi USA a Kanadou. Od této oblasti si geologové hodně slibují, neboť je rozšířením prokázaných zásob na území mezi nedalekou řekou Mackenzie a Severním svahem. Kanadský Národní energetický úřad zde množství ropy odhaduje mezi 585 miliony a 1,44 miliardy barelů (Howard 2009: 71). Mezi Dánskem a Kanadou zase probíhá spor ohledně vlastnictví Hansova ostrova, jehož okolním vodám geologové přisuzují značný potenciál. Je ovšem nepravděpodobné, že tyto spory vygradují ve více než výměnu ostřejších slov (Howard 2009: 70–71).

Co se týče Ruska, jádrem sváru s Norskem se staly sporné části Barentsova moře. Velikost nalezišť v této oblasti kompenzuje jejich menší počet. Jedná se zejména o obrovský ruský plynový komplex Štokman a norské obří ropné pole Goliáš, objevené v roce 2000. Tyto objevy výrazně zvyšují sázky ve sporech ohledně tří velkých zón Barentsova moře. Jmenovitě je to „Šedá Zóna“ (the Grey Zone),

„Trhlina“ (the Loophole) a vody obklopující Špicberky, kde si Rusové nárokují právo na rybolov a těžbu. V roce 2002 bylo ruské Námořní arktické geologické expedici uděleno povolení na seismický průzkum špicberského kontinentálního šelfu pod podmínkou, že výsledky budou použity pro vědecké účely, nikoli pro průzkum zásob ropy. Rusové toto nařízení jednoduše ignorovali, protože Norsko povolení odebralo. Z tohoto důvodu náčelníci obrany zemí EU varovali před možným konfliktem. Pro obě země je nicméně výhodnější spolupracovat, nemohou si dovolit ztratit důvěru druhého. Rusko je závislé na západních expertizách ropných polí stejně jako na norských ropných společnostech, které patří ke světové špičce v tomto technologicky náročném odvětví. Pro realizaci těžby v takto náročných podmínkách Rusko sofistikované technologie nezbytně potřebuje (Howard 2009: 71). Určitý problém však spočívá ve způsobu, jak chce Rusko získat zahraniční investice a přilákat pozornost společností, disponujících novými technologiemi. Ruská legislativa totiž mimo jiné omezuje zahraniční investory v pořizování akcií v ruských společnostech. Tento problém se proto snaží kompenzovat udílením práv nálezce. Zahraniční společnosti, jimž jsou tato práva po nálezu udělena, mohou naleziště využívat a rozvíjet jeho produkci (Harsem, Eide, Heen 2011: 8043). Ruská naleziště nepochybně poskytují obrovské obchodní příležitosti. Např. v roce 2005 Rusko a Norsko podepsaly dohodu o širší spolupráci při průzkumu arktického plynu a ropy. Je také třeba poznamenat, že i přes průzkumy používající nejnovější metody si nikdo nemůže být skutečně jistý, že domnělé zásoby ropy v Arktidě stojí za riskování konfliktu. Spolupráce se tudíž, alespoň v současné době, jeví jako výhodnější cesta (Howard 2009: 71–72).

5.2 Potenciál zemního plynu v Arktidě

Většina expertů se shoduje, že Arktida bude hrát důležitou roli v budoucím zajišťování poptávky po zemním plynu. Odhady hovoří o 1,6 bilionu³ kubických stop neobjeveného zemního plynu (Howard 2009: 84). Zhruba 70 % neobjeveného plynu je navíc umístěno ve třech lokalitách: Západosibiřské pánvi (the West Siberian Basin), Východní Barentsově pánvi (the East Barents Basin) a Arktické Aljašce (Arctic Alaska), přičemž většina zásob se má nacházet u pobřeží. Norské nejdůležitější

---

³ 1,6 bilionu kubických stop je 45,3 miliardy m³.

naleziště leží u ostrova Melkoya a je jím obří podvodní komplex Snow White (nebo Snoehvit), objevený v roce 2008. Významná ruská naleziště se nachází na území Jamalskoněneckého autonomního okruhu, kde místy vyčnívají do Karského moře. Od osmdesátých let zde bylo objeveno 11 plynových polí a otevřeno 15 kondenzačních zařízení na zpracování plynu a ropy. Nejdůležitějším nalezištěm je ovšem pole Štokman, objevené v roce 1988 a nacházející se ve středu Barentsova moře. Velikost tohoto nálezu ilustrovala arktický potenciál. Zásoby v tomto poli obřích rozměrů byly odhadnuty na 110 bilionů⁴ kubických stop plynu (Howard 2009: 85). V současnosti se nicméně většina ruského plynu těží na pevnině, nejvíce ve zmíněném Jamakoněneckém okruhu. Přesto se ruské investice v Arktidě zvyšují, zvláště pak na západě ruské Arktidy, kde se údajně má nacházet většina dosud neobjevených zásob. Také jsou zde nižší provozní náklady, než na východě ruské Arktidy (Lindholt, Solveig 2012: 1472). Problémem nových nalezišť je poloha ve vodách o hloubce 1000 stop a vzdáleností i 340 mil od pobřeží, neboť pro těžbu v těchto podmínkách Rusku schází technologie (Howard 2009: 86). Pokud neproběhne větší export infrastruktury do těchto oblastí, Rusko pravděpodobně nebude využívat nové zásoby ve větší míře do roku 2050 (Payne 2006: 13).

Na Aljašce jsou zdroje hlavně na Severním Svahu, ve Wyomingské pánvi a v části zvané Národní ropná rezerva (the National Petroleum Reserve), kde je uloženo 119,15 bilionů⁵ kubických stop zemního plynu. Kromě toho je zde značné množství hydrátů, jež se vytváří, pokud jsou plyn a voda uzavřeny ve velmi nízkých teplotách. Z těchto hydrátů je dále vytěžitelných 85,4 bilionů⁶ kubických stop plynu (Howard 2009: 86). Přestože je na Aljašce očekáván rapidní nárůst množství plynu, neboť dle odhadů se zde nalézá zhruba 14 % dosud neobjevených zásob, tyto zdroje budou rozvíjeny pouze postupně, což povede ke stagnaci produkce. Produkce bude pravděpodobně podmíněna výstavbou nového plynovodu z aljašského Severního svahu (Lindholt, Solveig 2012: 1472). Kanadské zásoby se ve větší míře nachází v deltě řeky Mackenzie, ve výši 5-6 bilionů⁷ kubických stop. V současné době zde jsou

---

⁴ 110 bilionů kubických stop je 3,115 bilionu m³.

⁵ 119,15 bilionů kubických stop je 3,374 bilionu m³.

⁶ 85,4 bilionů kubických stop je 2,418 bilionu m³.

⁷ 5 bilionů kubických stop je 1,416 bilionu m³.

činné čtyři ropné společnosti, a to Imperial Oil, ConocoPhillips, Shell Canada a ExxonMobil (Howard 2009: 86).

5.3 Potenciál hornin a drahých kovů v Arktidě

Během posledních let začali soukromí investoři i vlády v Arktidě podnikat slibné průzkumy zásob zlata, diamantů, platiny, niklu a dalších drahých kovů. Tento zájem do jisté míry odráží nárůst cen těchto materiálů v posledních letech, zejména kvůli nárůstu poptávky z Číny, a to i přes určitý pokles při pádech trhu v roce 2008. Opět zde hrají roli klimatické změny. Koncem devadesátých let např. severovýchodní Grónsko pokrýval led z 80%, ale jeho pozvolný ústup umožnil těžebním společnostem prozkoumávat další oblasti. Globální oteplování také rozšířilo pracovní sezónu o několik týdnů, protože díky vyšším teplotám led taje o několik týdnů dříve. Za příklad může sloužit důl Černý anděl, v němž se těžila vysoce kvalitní zinková ruda. V devadesátých letech byl uzavřen, neboť těžba byla v daných podmínkách příliš drahá. Ovšem jak se podmínky měnily, v roce 2005 geologové objevili velké zásoby sulfidů, táhnoucí se více než půl míle do oblasti dříve pokryté ledem. Britská firma Angus & Ross zde pak v roce 2006 začala důl opět provozovat. Tání usnadňuje nejen těžbu, ale i přesun na trh a mezinárodní společnosti jsou ochotné vynakládat více prostředků na budování infrastruktury v odlehlých místech. Úbytek mořského ledu zkracuje transportní vzdálenosti a zaručuje přepravu relativně bez zábran, což ospravedlňuje velké výdaje na budování hlubokomořských přístavů. Příkladem může být ústup ledu na Severozápadní cestě a budování přístavů na severním pobřeží Kanady. Tyto přístavy mohou být spojnicemi cest, jejichž vybudování by před úbytkem ledu bylo příliš složité a drahé. Z bezpečnostního hlediska byly zásoby hornin a kovů dosud objeveny v rámci určených hranic, proto je i v tomto případě mezistátní konflikt nepravděpodobný (Howard 2009: 92–93).

5.4 Rybolovný potenciál v Arktidě

Dvě hlavní rybolovné oblasti Arktidy jsou Barentsovo moře, kde, jak již bylo zmíněno, se donedávna překrývaly nároky Ruska a Norska, a Beringovo moře bohaté na lososy, tresky a platýse. Spojené státy mají v těchto vodách každý rok úlovek

v hodnotě zhruba jedné miliardy dolarů, což představuje téměř polovinu jejich národního úlovku. Ruský úlovek v Beringově moři se pohybuje kolem 600 milionů dolarů, tedy asi kolem jedné třetiny jejich národního úlovku (Howard 2009: 96). Zde klimatické změny mohou vyvolat budoucí spory, nebo zhoršit současné. Vliv klimatických změn na rybolovné oblasti však není zcela jasný. Záleží totiž, jak ovlivní nejdůležitější druh zooplanktonu – Klanonožce (*Calanus finmarchicus*), který v Arktických vodách slouží jako potrava pro ryby a jehož adaptabilita vůči změnám je těžko odhadnutelná. Nejpravděpodobněji se jeví varianta, že hejna ryb, zejména tresek, začnou obývat severnější vody, jak se postupně bude zvyšovat jejich teplota. Na první pohled se může zdát prospěšné, že mnoho druhů ryb bude schopno žít v oblastech, ke kterým dříve nebyly schopné se přiblížit. Nicméně to může vyvolat napětí, pokud budou migrovat z vod jednoho státu do jiného. Jedním z těchto míst je např. Beringova úžina, jíž se ryby mohou stěhovat na sever. S ústupem ledu se jeví, že i trzně vysoce cenění sněžní krabi (z rodu *Chionoectes*) se přesouvají z jimi tradičně obývaných oblastí u pobřeží Aljašky směrem k Rusku, kde jim vody poskytují bohatší zásoby potravy a americké lodě tak jsou nuceny lovit ve stále vzdálenějších oblastech. Pokud výjezdy povedou až na volné moře, kde není rybolov regulován kvótami, mohou následovat problémy jako vážné vyčerpání zásob ryb a konfrontace rybářů s ekology, vládami či konkurencí (Howard 2009: 95–97). Do této věci zasahují i hraniční spory, neboť komplikují charakteristiku nezákonného rybolovu. Různé země mohou na stejný druh ryby stanovit jiný regulační režim (Muir 2010: 373).

V Barentsově moři vznikaly konfrontace ohledně rybolovných práv hlavně kvůli relativně velké populaci vysoce ceněné tresky. V ostatních světových oblastech byla totiž do značné míry vytěžena. Barentsovo moře se tak může jevit jako jedno z jejich posledních útočišť. I zde je však ohrožena rybáři, kteří zcela ignorují mezinárodní kvóty. Pokud bude populace tresky dále mizet, zvyšuje se riziko střetů mezi rybáři či pytláky, kteří porušují mezinárodní kvóty na volném moři nebo loví ve vodách patřících do exkluzivních ekonomických zón některého státu. V tom případě pak ohrožují norské a ruské rybáře, z Barentsova moře totiž pochází zhruba polovina norského ročního úlovku a asi 12 % ruského. Vytěžení tresky by tak mohlo mít vážný ekonomický dopad. Několik drobných incidentů mezi Ruskem a Norskem již ostatně

proběhlo. Nejznámější z nich je incident z října 2005, kdy dva norští kontroloři ve vodách kolem souostroví Špicberky nastoupili na palubu ruské rybářské lodi Elektron, kterou podezírali z nelegálního rybolovu. Poté co lodi nařídili plout do norského přístavu Tromsø ke kontrole, loď nabrala směr k ruským vodám spolu s oběma inspektory na palubě. Norská pobřežní stráž pak Elektron pronásledovala pět dní, dokud loď nezadržela a nenařídila propuštění rukojmí. Ruské úřady poté kapitánovi udělily pokutu 3900 dolarů za pytláctví, ovšem obvinění ze zadržování rukojmích byl zproštěn. V roce 2007 zase norská pobřežní stráž zadržela ruskou loď Tundra, podezřelou z nelegálního rybolovu v norských vodách a nařídila jí odevzdat 170 tun vyloveného sledě. Podobné incidenty v budoucnu mohly hrozit možným vymknutím se kontrole, nicméně lobby rybářských společností většinou není tak silná, aby způsobila vážnější politické problémy (Howard 2009: 98–100). V roce 2010 byl ostatně rusko-norský spor vyřešen smlouvou, rozdělující sporné části Barentsova moře, a mimo jiné tak řešící i jurisdikci v rybolovných oblastech (Muir 2010: 373).

6 Ruská politika a strategie v Arktidě

Základy ruské arktické politiky byly navrženy pod záštitou Bezpečnostní rady Ruské federace, mezi jejímiž stálými členy jsou nejdůležitější centra státní moci – prezident, premiér, ministři vnitra, zahraničí a obrany a ředitel Federální bezpečnostní služby (FSB) a zpravodajské služby. Dokument *Základy státní politiky Ruské Federace v Arktidě do roku 2020 a dále* ve formě prezentované veřejnosti, je však spíše ukázkou smýšlení ruských úřadů o Arktidě a různých oblastech zájmu, než konzistentní strategií (Zysk 2010: 104).

Hlavní národní zájmy Ruska v Arktidě jsou dle tohoto dokumentu následující:

- 1) využívání ruské Arktidy jako strategické surovinové základny, která pomůže řešit problémy sociálně-ekonomického rozvoje státu
- 2) zachování Arktidy jako zóny míru a spolupráce
- 3) zachování unikátních arktických ekosystémů
- 4) využívání Severní námořní trasy jako národní transportní komunikace Ruské federace v Arktidě

Hlavním cílem Ruska v Arktidě je v socioekonomické sféře rozšíření surovinové základny, která by do značné míry byla schopna uspokojit potřebu uhlovodíkových, biologických vodních a dalších strategických zdrojů. V oblasti vojenské bezpečnosti je prioritou ochrana státní hranice a zajištění příznivých provozních podmínek pro udržování potřebného bojového potenciálu. Zájmem Ruska v oblasti environmentální bezpečnosti je zachování a ochrana životního prostředí, včetně odstranění škodlivých dopadů průmyslové činnosti. Sféra informačních a komunikačních technologií musí pro zabezpečení uvedených cílů vytvořit jednotný informační prostor, který bere v potaz přírodní podmínky v Arktidě. Je také nutné zajistit odpovídající úroveň vědeckého výzkumu, za účelem vývoje nástrojů pro snazší a sofistikovanější zabezpečení životních a pracovních podmínek a bezpečnosti. V neposlední řadě stojí snaha o zajištění výhodné mezinárodní spolupráce s arktickými státy na základě mezinárodních dohod a smluv (Sověť Bezpečnosti 2008).

Mezi strategické priority ruské arktické politiky patří zavedení aktivní spolupráce s arktickými státy, za účelem vymezení mořských hranic na základě mezinárodního práva. Dále zvýšení úsilí arktických států vytvořit jednotný záchranný systém koordinující činnosti záchranných složek, který bude likvidovat následky člověkem způsobených nehod. Řadí se sem také podpora využívání dopravních polárních leteckých tras, i využívání Severní mořské cesty pro mezinárodní přepravu, ovšem v rámci jurisdikce Ruské federace (Sověť Bezpečnosti 2008). Severní mořská cesta má v budoucnu hrát významnou roli. Ruským záměrem je dovést tuto oblast do stadia úplně integrované transportní linky a do role centrálního prvku námořní dopravy mezi Evropou a Asií. Pro Moskvu Severní mořská cesta představuje jediný prostředek dopravy z důležitých ruských průmyslových oblastí ležících v pobřežních a ostrovních oblastech Arktidy. Očekávaný nárůst ropné činnosti má vést k zintenzivnění dopravy skrze tuto trasu, zvláště z Barentsova a Karského moře (Zysk 2010: 105). Ruský požadavek jurisdikce nad Severní mořskou cestou je založen na článku 234 Úmluvy o mořském právu. Dle něho mají pobřežní státy právo provádět nediskriminační předpisy k zabraňování, snížení a kontrole znečišťování moře z plavidel v zaledněných oblastech uvnitř exkluzivní ekonomické zóny. V takových místech drsné klimatické podmínky a přítomnost ledu vytvářejí překážky a rizika pro plavbu a znečištění

mořského prostředí by mohlo způsobit značnou škodu na ekologické rovnováze, či ji nenávratně narušit (UNCLOS 1996: čl. 234). Na základě tohoto práva hodlá Rusko uplatňovat regulace, podle které musí každé plavidlo, jež chce cesty využít v rámci ruské jurisdikce, dát příslušným úřadům předem upozornění a podat žádost o proplutí. Tato žádost zahrnuje i poplatek za použití cesty. Otázku právního statusu Severní mořské cesty ovšem komplikuje fakt, že se nejedná o jeden lodní kanál, nýbrž o několik námořních tras, jejichž části mohou přesahovat hranice mezinárodních vod. Např. Spojené státy považují tento prostor za mezinárodní území. Na tento postoj Rusko reaguje prohlášením, že snaha změnit právní status Severní mořské cesty bude považována za narušení ruských národních zájmů. S budoucím zvyšováním jejího významu se tak může tato trasa stát předmětem dalších sporů (Zysk 2010: 107). V neposlední řadě jsou ruskými prioritami v regionu právní vymezení mořských oblastí a zajištění vzájemně prospěšné ruské přítomnosti na Špicberkách, zlepšení kvality sociálních podmínek, hospodářské činnosti, modernizace a rozvoj infrastruktury a rybolovného sektoru a další (Sověť Bezopasnosti 2008).

Realizace vytyčené arktické politiky je rozdělena do 3 etap. V první etapě v letech 2008–2010 mají probíhat geologické, kartografické a hydrografické práce na sběru materiálů pro odůvodnění vnější hranice ruské Arktidy. Dále se začínají realizovat programy a investiční projekty rozvoje Arktidy jdoucí napříč veřejným i soukromým sektorem a financované z různých úrovní ruského rozpočtového systému i mimorozpočtových zdrojů. Druhá fáze probíhá v období 2011–2015. Během této doby se mají právně formalizovat hranice zóny ruské arktické oblasti a na tomto základě začít realizovat těžba a doprava surovinových zdrojů. S tím je spojena tvorba a rozvoj infrastruktury a řízení dopravy na Severní mořské cestě. Také má být dokončen jednotný informační prostor arktické zóny Ruské Federace. Třetí fáze bude probíhat od roku 2016 do roku 2020, během níž se má Arktida stát prioritní základnou strategických surovin Ruské Federace. Obecně vzato, ve střednědobém horizontu je cílem ruské arktické politiky zaujmout a udržet roli vedoucí arktické velmoci (Sověť Bezopasnosti 2008).

Skutečná podoba ruské arktické politiky nicméně závisí na konkrétních programech jednotlivých ministerstev a státních agentur. Obvykle se ukáže, že u takto ambiciózních plánů trvá dosažení vytyčených cílů déle, než je naplánováno. Roli mohou hrát právní i technologické obtíže. První žádost o rozšíření území Rusko podalo Komisi pro hranice kontinentálního šelfu již v roce 2001, ale pro nedostatek důkazů byl schvalovací proces odložen. Pro rozvoj hospodářské činnosti Rusko nutně potřebuje moderní přístavy s odpovídající infrastrukturou a nové nukleárně poháněné ledoborce, neboť stávající zdaleka nedostačují a rychle zastarávají. Rusko se proto snaží postavit ledoborce třetí generace, které by byly schopné současné lodi v budoucnu nahradit. Vzhledem k tomu, že stavba jednoho ledoborce trvá průměrně 5-6 let, je však pravděpodobné, že tempo obnovy flotily bude zpomalené. Z těchto důvodů se dosažení všech vytyčených cílů do roku 2020 jeví méně reálné (Zysk 2010: 106).

Pro zajištění bezpečnosti Rusko potřebuje posílit Pobřežní stráž FSB pro dostatečný dohled nad hranicemi arktické zóny a kontrolu nad úžinami a ústími řek. Navíc je třeba brát v potaz, že úkolem bezpečnostních sil v Arktidě není pouze obrana území, ale i ochrana ruských ekonomických zájmů (Konyšev, Sergunin 2012: 47). Oficiálním důvodem přítomnosti ozbrojených složek je ovšem boj s terorismem na moři, pašeráctvím, nelegální migrací a zneužíváním biologických vodních zdrojů. Silný důraz je kladen na vybudování bezpečnostní pobřežní infrastruktury s moderní technikou včetně satelitů a radarů. Zajímavá je ovšem proměna rétoriky ruské bezpečnostní politiky. Vojenské záležitosti jsou pod vlivem klasické politiky realismu, předpokládající, že státy jsou konkurence a navzájem nepřátelské. V roce 2001 byl ruský postoj k bezpečnosti v Arktidě naprosto v souladu s tímto přístupem. Přestože hlavní cíle a priority zůstávají stejné, ruské úřady v současnosti ubraly na agresivitě ve vyjadřování. Důraz je kladen spíše na bilaterální i multilaterální spolupráci v regionu a dobré vztahy se sousedními státy (Zysk 2010: 107–108).

6.1 Ruské aktivity v Arktidě

Po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 bylo ruské námořnictvo napůl zrušeno či vyřazeno. Černomořská flotila byla rozdělena mezi Rusko a Ukrajinu. S výjimkou Sevastopole, byly námořní základny mimo ruské území evakuovány a

loděnice v Oděse a pobaltských státech byly ztraceny. Nejhůře na tom bylo námořnictvo v roce 2002, kdy byla zastavena i výstavba nových lodí. Situace se začala zlepšovat až v druhé polovině dekády, kdy ekonomika založená na obchodu s ropou a plynem začala výrazně růst. Podobně jako řada dalších států proto Rusko stále více potřebuje zajištění ochrany své energetické a transportní infrastruktury. I proto hodlá uplatnit své nároky na zdroje v Arktidě. Vlastní dostatek prostředků na nákup námořních kapacit, které potřebuje pro přepravu zdrojů na trh i k zajištění bezpečnosti. Nakonec tání ledovců v Arktidě může Rusku změnit využitelné pobřeží na velikost srovnatelnou se Spojenými státy (Murphy 2012: 54–55).

Nejdůležitější oblastí ohledně teritoriálních nároků je na zdroje potenciálně bohatý Lomonosův hřbet, podmořské pohoří o délce 1200 mil, kde se právní nároky států pravděpodobně překrývají. V květnu 2008 proběhlo setkání států Arktické pětky v Grónsku. Jeho výsledkem je Ilulissatská deklarace zavazující státy k řádnému vyrovnání protichůdných tvrzení týkajících se kontinentálního šelfu v arktické oblasti. Výzkumníci z těchto zemí začali sbírat data na podporu svých argumentů, ovšem Rusko neváhalo označit své teritorium. V srpnu 2007 dvě ruská hlubokomořská podvodní plavidla, Mir-1 a Mir-2, položila na mořské dno blízko Severního pólu titanovou ruskou vlajku (Brookes 2008: 2). Obě ponorky byly podporovány jaderným ledoborcem Rossija a výzkumnou lodí Akademik Fedorov. Tento krok přinesl globální pozornost médií a vzestup ruského vlastenectví. Přestože se nejednalo o vojenskou misi, vzedmula se nová vlna přehodnocení bezpečnosti v Arktidě (Patch 2009: 48). Moskva si tímto aktem pro sebe nárokuje území mezi podmořským Mendělevovým a Lomonosovým hřbetem, jehož rozloha je zhruba jako velikost Francie, Itálie a Německa dohromady. Zatímco některé státy tento krok považují spíše za jakýsi geopolitický „kaskadérský kousek“, Rusové jsou v této záležitosti poměrně vážní. Není se čemu divit, v podstatě se jedná o jejich energetickou hegemonii ve světě, neboť Rusko je číslo jedna ve světové produkci zemního plynu a číslo dvě v ropě. Někteří experti ovšem tvrdí že dosavadní ruské zásoby dosáhly vrcholu a budou vyčerpány do roku 2030. V červnu 2008 Moskva oznámila, že vyšle Severní námořní flotilu, základnou v Severomorsku na poloostrově Kola, hlídkovat do arktických vod. Učinila tak poprvé od rozpadu Sovětského svazu. V září pak ponorka Severní flotily

skutečně učinila třicetidenní průjezd pod arktickým ledem z poloostrova Kamčatka do severní části Tichého oceánu. Ruské námořnictvo se snaží bagatelizovat svůj postoj v Arktidě tvrzením, že se jedná pouze o jeho přirozenou obnovu jako námořní velmoci, podpořenou i 30% nárůstem rozpočtu v resortu obrany. Tehdejší ruský prezident Dmitrij Medveděv také nařídil vypracovat novou státní strategii pro Arktidu, zahrnující pohled Moskvy na severní hranici země. Dále byly vyslány vědecké výpravy pro sběr důkazů, např. vzorků půdy, na podporu ruského nárokovaní Lomonosova hřbetu jako prodloužení ruského kontinentálního šelfu (Brookes 2008: 3). Přesto nasazení sil v Arktidě není tak snadno proveditelné, neboť drsné prostředí je pro vojenské i jiné operace drahé a nebezpečné. Změna politiky a strategie je jednoduchým krokem ve srovnání s nasazením silových struktur. Arktické státy zatím nemají dostatečné technologické kapacity, odpovídající výši jejich ambicí. Ruská prohlášení o ochraně svých zájmů v Arktidě byla nicméně ze všech států nejhlasitější. Jak je uvedeno výše, v září 2008 začala ruská Bezpečnostní rada na pokyn prezidenta připravovat kroky nutné k formalizaci nárokovaných hranic. Poté co byly ruské nároky kritizovány ostatními arktickými státy a Spojené národy odložily jejich ověření, oznámili ruští vojenští velitelé novou obrannou iniciativu. Byly přizpůsobeny tréninkové plány pro jednotky, které by mohly být povolány do boje v Arktidě. Taková cvičení by mohla zvýšit operační rádius ruské Severní ponorkové flotily a celkově posílit bojeschopnost ruské armády podél pobřeží Arktidy. Vojenská cvičení armády USA na Aljašce byla použita k ospravedlnění zvýšené vojenské činnosti. Z celkového pohledu však ruské vojenské operace v Arktidě vykazují pouze mírný nárůst aktivity. Od roku 2007 jsou na vzestupu dálkové lety přes Arktidu (long-range aviation), provozované zejména bombardéry Blackjack a Bear. Dle Moskvy je účelem letů průzkum a cvičení připravenosti, pro případ nutnosti postavit se za národní zájmy a svrchovaná práva (Patch 2009: 49–50). Například v březnu 2014 byly vyslány čtyři strategické bombardéry na 24 hodinovou hlídku v Severním ledovém oceánu, oficiálně v zájmu zajištění větší bezpečnosti arktických hranic a dopravních cest v regionu (Sitdikov 2014). Zdá se však, že lety mají efekt spíše ve smyslu strategické komunikace, než strategické vzdušné síly. Moskva ujistila Washington, že lety probíhaly bez jaderných zbraní. Ostatně letecké hlídky v Arktidě od konce Studené

války značně oslabily, avšak nikdy úplně nepřestaly, neboť se jednoznačně jedná o nejlevnější a nejviditelnější způsob, jak dokázat vojenskou přítomnost v oblasti. Dále Rusko vlastní i nejsilnější povrchové síly v Arktidě. 7 z 20 ruských ledoborců je poháněno jadernou energií, která jim poskytuje značnou sílu a vytrvalost.⁸ Ruské námořnictvo proto obnovuje svou přítomnost v Arktidě po téměř 17-ti leté přestávce (Patch 2009: 50–51). V září 2009 FSB oznámila zřízení arktických jednotek pobřežní stráže se základnami v Murmanskú a Archandělsku (Zysk 2010: 107).

Rusko svou vojenskou přítomnost na povrchu ovšem neomezuje pouze na námořní síly. Velitel ruských pozemních sil informoval Výbor Rady federace pro obranu a bezpečnost o plánech na zřízení speciální motorizované pěší brigády pro arktické operace o síle zhruba 8000 mužů se základnou v Pečenze poblíž rusko-norské hranice. Ruské ministerstvo obrany k této záležitosti uvedlo zajímavou poznámku, a sice že o složení a vybavení této Arktické brigády bylo rozhodnuto s ohledem na norské a finské arktické síly (SP's Naval Forces 2012). Také byly založeny arktické jednotky Specnaz (jednotky zvláštního určení) na podporu ruské arktické politiky (Zysk 2010: 107). V roce 2014 ruské ministerstvo obrany oznámilo plány na znovuotevření letišť a přístavů na Novosibiřských ostrovech a na souostroví Země Františka Josefa. Začaly rovněž přípravy na umístění jednotek pro obranu vzdušného prostoru a budování radarového systému včasného varování před raketovými útoky (Yudina 2014b). V polovině března 2014 Rusko v rámci vojenských cvičení provedlo na Novosibiřských ostrovech výsadek o síle 350 mužů. Dle plánu zhruba hodinu zabralo „dobývání“ letiště a jeho příprava pro přistání letadel s posilami. Účelem tohoto úspěšného cvičení bylo otestovat připravenost a schopnosti parašutistů v extrémních podmínkách (Kudenko 2014).

Přes všechny tyto vojenské aktivity se Rusko snaží zaujmout vyváženou pozici hledající spolupráci s ostatními státy, přičemž má samozřejmě na zřetelu jejich vojenskou činnost v Arktidě (Konyshev, Sergunin 2012: 34). Dlouho se však např. nedařilo najít právní a institucionální rámec pro spolupráci s Norskem. Problémem

---

⁸ Přesto, jak již bylo zmíněno, ledoborce zastarávají a je tedy otázkou, jak rychle se Rusko dokáže s tímto problémem vyrovnat.

byla ruská přítomnost na Špicberkách. Plány na výstavbu závodu na zpracování ryb vyvolaly z norské strany negativní reakce. V roce 2011 byla zavedena omezující opatření rozšiřující chráněnou přírodní oblast, zakazující vstup ruským vědcům a turistům a zavádějící nutnost registrace všech vědeckých projektů ve zvláštní databázi. Na to ruská strana odpověděla odepřením přístupu norským vědcům do ruské exkluzivní ekonomické zóny Barentsova moře, kde zkoumali biologické zdroje. Norsko nadále kritizuje ruský rybolov v okolí Špicberk a zadržení ruských rybářských lodí jsou stále častější (Konyshev, Sergunin 2012: 48). Například na podzim roku 2011 byla norskému velvyslanci v Moskvě Knutovi Haugemu zaslána oficiální protestní nota proti zadržení ruské rybářské lodi Sapphire 2, které Rusové považují za nepřipustné a urážející (RIA Novosti 2011). Protože Rusko však norská rozhodnutí neuznává a oblast považuje za otevřenou mezinárodním ekonomickým aktivitám, již v roce 2004 zahájila Severní flotila pravidelné hlídky v okolí. Tento krok Norsko velmi kritizovalo a pokládalo ho za vyjádření ruských imperiálních ambicí a neochoty Moskvy jednat s Oslem ohledně územních a ekonomických sporů. Vzájemné vztahy v energetické oblasti jsou mnohem slibnější. Spolupráce v Barentsově moři (zejména komplex Štokman) je pro Norsko výhodná, neboť Rusko není schopné tyto zdroje těžit na vlastní pěst a potřebuje zahraniční partnery. Norsko i proto nemělo zájem vyhrocovat situaci kolem Špicberk a více tak militarizovat souostroví (Konyshev, Sergunin 2012: 49).

V dubnu 2010 proběhlo setkání ruského prezidenta Medveděva a norského premiéra Stoltenberga, na kterém bylo dosaženo shody ohledně určení hranice v Barentsově moři a Severním ledovém oceánu. Plochu o rozloze 175 000 km² chtějí obě strany rozdělit na polovinu. Přesto nebylo zcela jasné, jakým způsobem k rozdělení dojde, neboť dělení na severní a jižní část by znevýhodnilo Rusko. Většina známých lokací zdrojů se nalézají v jižních částech, vyváženosti by tudíž bylo dosaženo dělením na západní a východní část (Konyshev, Sergunin 2012: 49). Nakonec byla sporná oblast rozdělena druhým způsobem⁹. Formální rámec dodala ratifikace smlouvy počátkem roku 2011. Oba státy nyní vládnou pravomocemi na své straně

---

⁹ Viz příloha č. 2.

hranice, nicméně svobody volného moře nejsou narušeny. Smlouva také vyjasnila práva na využití zdrojů, nalézajících se ve dříve sporné oblasti, čímž se otevřela příležitost pro komerční aktivity, kterých se firmy kvůli předchozí nejistotě obávaly. Zajištěna byla rovněž dlouhodobá spolupráce v oblasti rybolovu, kde klíčovou roli hraje společná norskorouská komise (The Norwegian-Russian Joint Fisheries Commission). Tento orgán řídí rybolov v celém Barentsově moři, to znamená, že tzv. Dohoda Grey Zone (the Grey Zone Agreement), která provizorně řešila kontrolu rybolovu, již nadále neplatí¹⁰ (Sawhill 2011).

Vůbec nejtvrdší linii vůči ruským teritoriálním požadavkům prosazuje Dánsko, které si rovněž činí nároky na Lomonosův hřbet a snaží se dokázat, že se jedná o prodloužení grónské kontinentální desky. (Konyshev, Sergunin 2012: 49). Stejně tak Kanada chce prokázat, že Lomonosův hřbet táhnoucí se od Ellesmerova ostrova severně přes pól je pokračováním její kontinentální desky a má se stát základem pro teritoriální nároky, do kterých zahrnuje i Severní pól. Návrh podala v prosinci 2013, přestože vědecké důkazy nejsou dostatečné a zahrnutí Severního pólu do kanadské jurisdikce nepodporují (Cheadle 2013). Rusko se nicméně v roce 2014 chystá dokončit přípravy a následující rok předložit návrh teritoriálního rozšíření Komisi pro hranice kontinentálního šelfu. V létě 2014 má proběhnout další expedice, jejíž výsledky by na podzim měly pomoci dokončit celý proces. Na návrhu spolupracují Ministerstva přírodních zdrojů, obrany, zahraničních věcí a další vládní agentury (Yarmolenko 2014). Mezitím se Rusku podařilo dosáhnout uznání Komise v Ochotském moři a rozšířit kontinentální šelf od jihovýchodního pobřeží. Dalších 52 000 km² je nyní součástí ruské exkluzivní ekonomické zóny. Tento úspěch Rusko považuje za první krok teritoriálního rozšiřování v Arktidě. Pokud se podaří dokázat rozšíření kontinentálního šelfu i v případech Lomonosova a Mendělejevova hřbetu¹¹, Rusko získá asi 1,2 milionu km² arktických vod (RIA Novosti 2014). V době dokončování této práce agentura RIA Novosti zveřejnila informaci, že ruští vědci nasbírali dostatek důkazů na podporu ruských nároků. Řada studií vzorků z hloubky 2500 metrů má

---

¹⁰ Tato dohoda mezi Norskem a Sovětským svazem z roku 1978 upravovala bezpečnost a pravidla rybolovu v Barentsově moři, přesto nedokázala zabránit nepříjemným sporům ohledně rybolovných oblastí. V žádném případě také neměla potenciál určit geografickou rovnováhu ve sporné oblasti (Stabrun 2009: 36).

¹¹ Viz příloha č. 3

prokázat, že Lomonosův a Mendělevův hřbet jsou složeny z kontinentální kůry staré asi 460–470 milionů let. Podle ruského ministra Přírodních zdrojů a životního prostředí Sergeje Donského má být nová nabídka Komisi pro vymezení kontinentálního šelfu připravena letos na podzim (Yudina 2014a).

7 Závěr

Oblast Arktidy jednoznačně začíná hrát v ruských národních zájmech čím dál důležitější roli. Co se týče potenciálních energetických zdrojů, je zřejmé, že Rusko v Arktidě hledá rozšíření své surovinové základny a v budoucnu případně i náhradu za naleziště využívaná v současnosti. Z toho důvodu koncipuje své strategie v oblasti v zájmu zajištění bezpečnosti pro své současné a budoucí aktivity, zejména bezpečnost ekonomickou a energetickou.

Rusko plány počítají s rozvojem infrastruktury v Arktidě, která je nezbytná pro efektivní využívání zdrojů v tomto regionu. Samotné využívání surovinových nalezišť ve větším měřítku je nicméně spíše otázkou budoucnosti, zejména kvůli nutnosti velkých investic a úrovni technologického pokroku, které samotné ruské firmy v současné době nedosahují. Proto lze předpokládat, že spolupráce se zahraničními těžebními společnostmi se bude dále rozvíjet. Co se týče ekonomické a energetické bezpečnosti, pro ruskou ekonomiku, jejíž zisky významnou měrou plynou především z ropy a zemního plynu, se arktická oblast stává klíčovou. V jejím surovinovém potenciálu se skrývá značná ekonomická síla, kterou si Rusko nemůže dovolit podceňovat. Tomu zároveň odpovídá i zásada diverzifikace energetických dodávek, kterou by nová naleziště značně rozšířila. Dále se předpokládá, že ceny ropy a zemního plynu v budoucnu porostou, stejně jako jejich poptávka. Hledání alternativních zdrojů, např. břidlicové plyny v Americe, sice nepochybně může otrást významem konvenčních zdrojů, nicméně obecně nelze předpokládat budoucí významnější snížení jejich důležitosti. V kontextu environmentální bezpečnosti Rusko sice ve svých strategiích deklaruje zachování životního prostředí a ochranu biologických zdrojů v rámci udržitelného rozvoje, v praxi však dle mého názoru nemá tuto problematiku příliš na zřeteli.

Co se týče nároků na rozšíření exkluzivní ekonomické zóny na kontinentálním šelfu, kde se má údajně nacházet značné množství vytěžitelných surovin, Rusko skutečně hodlá uplatňovat své nároky v rámci UNCLOS. Na základě údajů z uskutečňovaných vědeckých výzkumů, které chce dle vládní strategie předestřít Komisi pro vymezení kontinentálního šelfu do roku 2015, by Rusko mohlo dosáhnout uznání svých teritoriálních nároků v Arktidě, pokud budou důkazy dostatečné a nezpochybnitelné. Dle mého názoru ani nemá jinou možnost, pokud chce jednat v rámci mezinárodního práva a nikoli provést pouze jednostranné vyhlášení nové teritoriality, čímž by se nepochybně vystavilo mezinárodní kritice a pravděpodobně i riskovalo konflikt, zejména s ostatními arktickými státy.

Pro zajištění bezpečnosti svých národních zájmů se Rusko nezdráhá posilovat svou vojenskou přítomnost v Arktidě. Tomu odpovídají ruské strategie i uskutečňované aktivity. Přestože své vojenské činnosti poněkud bagatelizuje, lze předpokládat, že skutečnou a nejvýznamnější motivací je ochrana surovinových nalezišť a vznikající arktické infrastruktury. Pro tyto účely jsou zřizovány a cvičeny jednotky pro nasazení v Arktidě, které by měly vykazovat vyšší akceschopnost a bojeschopnost, než kdyby byly do regionu v případě potřeby povolávány běžné jednotky ruské armády ze vzdálenějších základen. Stejně tak námořnictvo a letectvo na základě vládní strategie rozvíjí svou činnost v Arktidě. Obnovené letecké hlídkování ukazuje na snahu o podrobnější monitoring arktického regionu a zároveň demonstraci ruské vojenské přítomnosti. Stejně účely vykazují i námořní aktivity, u nichž však ještě hraje roli otázka zastaralosti dostupné techniky. Aby bylo Rusko schopné v Arktidě plně využívat svého námořního potenciálu, bude třeba ještě značných investic do modernizace. Rozhodně však lze konstatovat, že s výdaji na udržování a modernizaci vojenských sil v Arktidě je v Rusku počítáno.

Přestože hlavními motivacemi ruských zájmů v Arktidě jsou energetické suroviny, námořní doprava hraje sice menší, ale stále významnou a nezanedbatelnou roli. Nezanedbatelnou proto, že v případě těžby ve vzdálených nalezištích představuje hlavní a někdy i jediný způsob dopravy vytěžených surovin na trh. Stejně tak klimatické podmínky začínají umožňovat rozvoj mořeplavby v Arktidě a Severní

mořská cesty tak nabývá značného strategického významu. Rusko jednoznačně deklarovalo, že tato trasa se nachází v rámci ruské jurisdikce, přestože ne všechny státy, např. USA, s tím souhlasí. Pokud se v budoucnu naplní strategický význam Severní mořské cesty, bude bezpochyby zajímavé sledovat, zda toto kontroverzní nárokování vyvolá mezinárodní napětí či konflikt. Rybolovný potenciál a využívání živých mořských zdrojů ve vzdálenějších oblastech sice má určitý význam, dle mého názoru je ale spíše zastíněn výše zmíněnými ekonomickými zájmy. Z části nepochybně i proto, že blíže situované rybolovné oblasti zatím zvládají naplňovat ruské potřeby. Lze ovšem předpokládat, že s postupným vytěžováním živých zdrojů v kombinaci s klimatickými změnami, které mohou vyvolat migrace mořských živočichů do jiných oblastí, rybolovný potenciál v budoucnu nabere na významu.

8 Seznam použité literatury a pramenů

Arctic Environmental Protection Strategy (1991). *Declaration on the protection of Arctic Environment*, s. 1–42.

Bert, M. (2012). The Arctic Is Now: Economic and National Security in the Last Frontier. *American Foreign Policy Interests* 34 (1), s. 5–19.

Brookes, P. (2008). Polar politics Arctic security heats up. *Armed Forces Journal* 2008 (Nov 1), s. 1–10.

Cioacă, C. (2010). The Economical Security Concept In The Context Of The Global Economic Crisis. *Review of the Air Force Academy* (1), s. 74–79.

Ebinger, Ch. K. – Zambetakis, E. (2009). The geopolitics of Arctic melt. *International Affairs* 85 (6), s. 1215–1232.

Graeger, N. (1996). Environmental Security?. *Journal of Peace Research* 33 (1), s. 109–116.

Harsem, Ø., Eide, A., Heen, K. (2011). Factors influencing oil and gas prospects in the Arctic. *Energy Policy* 2011 (39), s. 8037–8045.

Heininen, L. (2008). *Geopolitics of a Changing North*. Position Paper for the 5th NRF Open Assembly September 24th-27th 2008.

Hořejšová, T. a kol. (2010). *Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR* (Vědecký projekt Ministerstva zahraničních věcí ČR, RM 03/02/10).

Howard, R. (2009). *The Arctic Gold Rush. The New Race For Tomorrow's Natural Resources* (London: Continuum UK).

Johnston, P. F. (2010). Arctic Energy Resources and Global Energy Security. *Journal of Military and Strategic Studies* 12 (2), s. 1–22.

Konyshev, V., Sergunin, A. (2012). The Arctic at the Crossroads of Geopolitical Interests. *Russian Politics and Law* 50 (2), s. 34–54.

Lindholt, L., Solveig, G. (2012). The Arctic: No big bonanza for the global petroleum industry. *Energy Economics* 2012 (34), s. 1465–1474.

Mager, D. (2009). Climate Change, Conflicts and Cooperation in the Arctic: Easier Acces to Hydrocarbons and Mineral Resources? *The International Journal of Marine and Coastal Law* 2009 (24), s. 347–354.

Muir, M. (2010). Illegal, Unreported and Unregulated Fishing in the Circumpolar Arctic. *InfoNorth* 63 (3), s. 373–378.

Murphy, D. T. (2012). Russia's World Turned Upside Down. *United States Naval Institute. Proceedings* 138 (5), 54–59.

Neu, R. C., Wolf, Ch. Jr. (1994). *The Economic Dimensions of National Security* (Santa Monica: RAND).

Patch, J. (2009). Cold Horizons. *United States Naval Institute. Proceedings* 135 (5), s. 48–54.

Payne, S. (2006). Development of Arctic's huge gas reserves faces cost, pipelines hurdles. *Oil & Gas Investor* 26 (12), s. 13.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ČR č. 240/1996, *Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu*.

SP's Naval Forces (2012). *Militarisation of the Arctic region*.

Stabrun, Ch. (2009). The Grey Zone Agreement of 1978. Fishery Concerns, Security Challenges and Territorial Interests. *Fridtjof Nansens Institut Report* 2009 (13).

Trávníčková, Z. a kol. (2010). Arktická politika evropské Unie v mezinárodním kontextu. *Současná Evropa* 2010 (1).

Waisová, Š. a kol. (2003). *Bezpečnost a strategie. Východiska – Stav – Perspektivy* (Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk).

West, M. B. (2009). Arctic Warming: Environmental, Human, and Security Implications. *Vanderbilt journal of transnational law* 42, s. 1081–1108.

Yergin, D. (2006). Ensuring Energy Security. *Foreign Affairs* 85 (2), s. 69–82.

Zysk, K. (2010). Russia's Arctic Strategy: Ambitions and Constrains. *Joint Force Quarterly* 2nd quarter 2010 (57), 103–110.

8.1 Internetové zdroje

Arctic Council (2011). *Observers* (<http://www.arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council/observers>, 3. 3. 2014).

Cheadle, B. (2013). Canada makes territorial claim for North Pole despite not mapping the area yet. *Maclean's* (<http://www.macleans.ca/general/canada-makes-territorial-claim-for-north-pole-despite-not-mapping-area-yet-2/>, 8. 4. 2014).

Centrum Polární Ekologie. *Arktida* (polar.prf.jcu.cz/data/data%20josef/Arktida.pdf, 14. 2. 2014).

Chrást'anský, F. – Jenne, D. (2010). Geopolitika Arktidy. *Global Politics*. 17. 7. 2010. (<http://www.globalpolitics.cz/clanky/geopolitika-arktity>, 19. 2. 2014).

Informační centrum OSN v Praze (2005). *Mořské právo* (<http://www.osn.cz/mezinarodni-pravo/?kap=66>, 9.3. 2014).

International Energy Agency (2014). *Energy Security* (<http://www.iea.org/topics/energysecurity/>, 21. 4. 2014).

Kudenko, A. (2014). Russia Paradrops Airborne Battalion in Arctic. *RIA Novosti* (<http://en.ria.ru/russia/20140314/188427809/Russia-Paradrops-Airborne-Battalion-in-Arctic.html>, 9. 4. 2014).

National Oceanic and Atmospheric Administration. *Frequently asked questions about the Arctic* (<http://www.arctic.noaa.gov/faq.html>, 16. 2. 2014).

National Snow & Ice Data Center. *What is the Arctic?* (<http://nsidc.org/cryosphere/arctic-meteorology/arctic.html>, 16. 2. 2014).

Pravitelstvo Rossii (2013). *Strategia razvitija Arktičeskoj zony Rossijskoj federacii* (<http://government.ru/news/432>, 17.3. 2014).

RIA Novosti (2011). *Russia officially protests Norway's detention of fishing vessel* (<http://en.ria.ru/russia/20110930/167288195.html>, 7. 4. 2014).

RIA Novosti (2014). *UN Declares Huge Part of Far Eastern Sea Russian Shelf* (<http://en.ria.ru/russia/20140315/188455689/UN-Declares-Huge-Part-of-Far-Eastern-Sea-Russian-Shelf.html>, 9.4. 2014).

Sawhill, S. (2011). *Dividing the Barents Sea. Det Norske Veritas* (http://www.dnv.com/industry/oil_gas/publications/updates/arctic_update/2011/01_2011/dividingthebarentssea.asp, 8. 4. 2014).

Sitdikov, R. (2014). *Russia Sends 4 Strategic Bombers on 24-Hour Arctic Patrol. RIA Novosti* (<http://en.ria.ru/russia/20140314/188431204/Russia-Sends-4-Strategic-Bombers-on-24-Hour-Arctic-Patrol.html>, 9. 4. 2014).

Sovět Bezopasnosti Rossijskoj Federacii (2008). *Osnovy gosudarstvenoj politiki Rossijskoj Federacii v Arktike na period do 2020 goda i dalnějšuju perspektivu* (<http://www.scrf.gov.ru/documents/98.html>, 2.4. 2014).

United States Geological Survey (2008). *Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle* (<http://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>, 17. 2. 2014).

World Coal Association. *Coal & Energy Security* (<http://www.worldcoal.org/coal-society/coal-energy-security/>, 22. 4. 2014).

Yarmolenko, V. (2014). *Russia to Finalize Arctic Continental Shelf Claim This Fall. RIA Novosti* (<http://en.ria.ru/russia/20140404/189037140/Russia-to-Finalize-Arctic-Continental-Shelf-Claim-This-Fall.html>, 9. 4. 2014).

Yudina, A. (2014a). *Russia has Sufficient Data to Prove Arctic Claim – Scientist. RIA Novosti* (<http://en.ria.ru/russia/20140429/189458261/Russia-Has-Sufficient-Data-to-Prove-Arctic-Claim--Scientist.html>, 30. 4. 2014).

Yudina, A. (2014b). Russia to Set Up Arctic Military Command by 2015. *RIA Novosti* (<http://en.ria.ru/russia/20140217/187620827/Russia-to-Set-Up-Arctic-Military-Command-by-2015.html>, 8. 4. 2014).

9 Resumé

This bachelor's thesis focuses on Russian national interests in the Arctic Ocean. The purpose of this work is to determine main Russian goals in the Arctic and to find out, which methods will they likely use to realize their goals.

Russian national interests in the Arctic are primarily oil and gas resources and their development, new options of seafaring and maritime shipping, especially in Northern Searoute, and less significant fishing potential. To secure these interests Russia's government figured out special Arctic Strategy, which includes international cooperation, military presence in the region, scientific researches etc. This strategy is now to be realized.

Russia is planning to extend its exclusive economic zone in near future, by the legal framework of UNCLOS. Scientific researches to support this case has already begun. Russia is also strengthening its military presence in the Arctic to secure its interests, demonstrate its power and provide security for inhabitants and infrastructure. It has also declared the importance of Northern Searoute in the Framework of Russian jurisdiction and will to defend its stance. Fishing potential doesn't have such as high importance in the presence, but in the future there is chance to change this state.

10 Přílohy

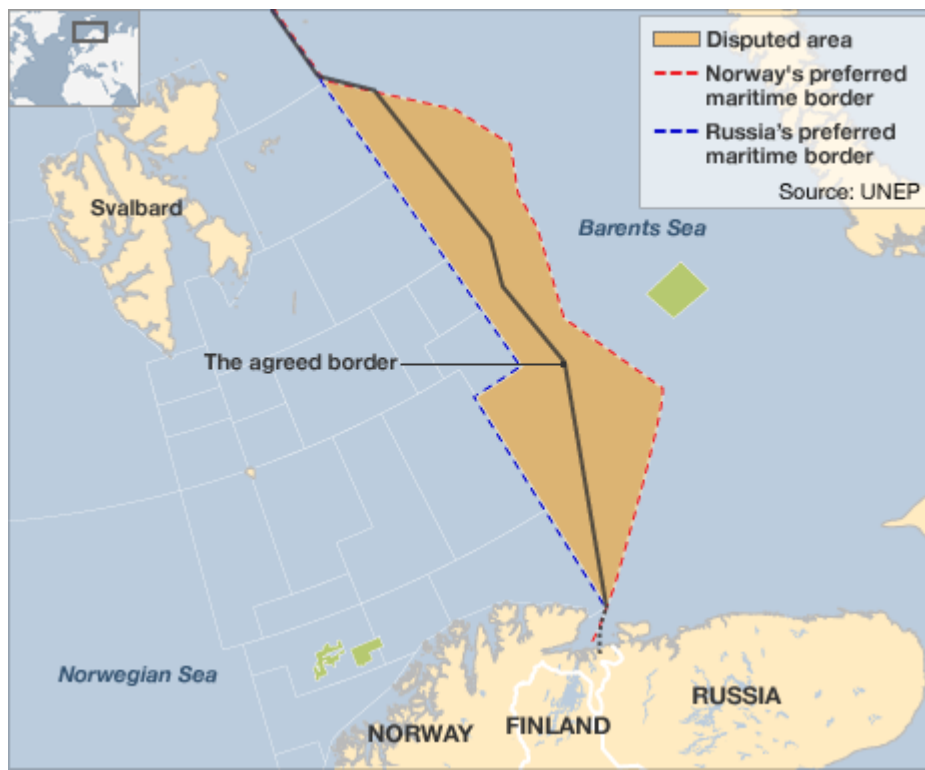
Příloha č. 1

Zdroj: National Snow and Ice Data Center (http://nsidc.org/arcticmet/basics/arctic_definition.html, 23. 3. 2014).

Příloha č. 2

Zdroj: BBC News (<http://www.bbc.co.uk/news/business-11299024>, 11. 4. 2014).

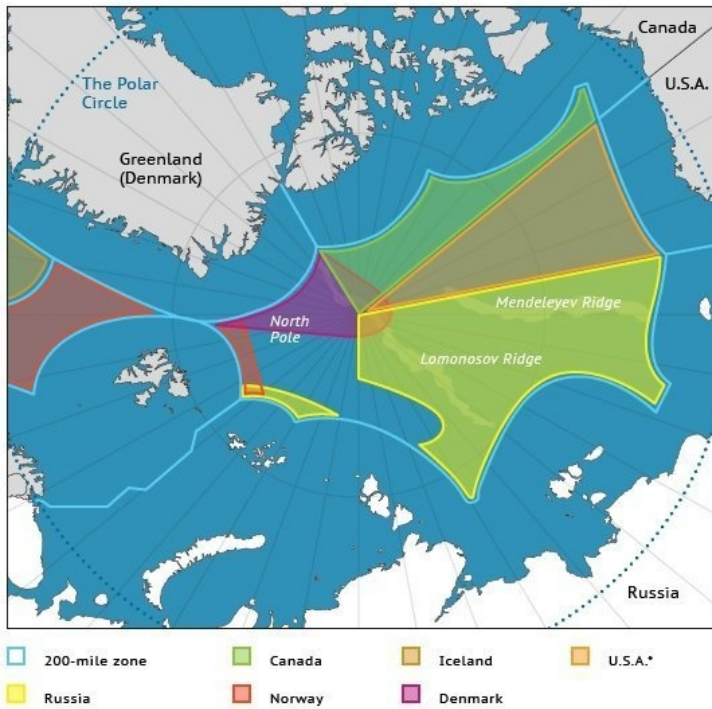

Příloha č. 3

Zdroj: RIA Novosti (<http://en.ria.ru/infographics/20111005/167347167.html>, 12. 4. 2014).

National claims to the Arctic shelf

Six countries are working on bids to establish their continental shelf borders

*The United States failed to ratify the UN Convention on the Law of the Sea and therefore cannot file a bid for border establishment

Under the UN Convention on the Law of the Sea, the exclusive economic zone of a country is limited to 200 nautical miles measured away from the coastline. Beyond this lies the World Ocean, i.e. neutral waters. But a coastal state can make a claim to the production of mineral resources on the shelf, if it can prove that the shelf is a geological extension of its land territory

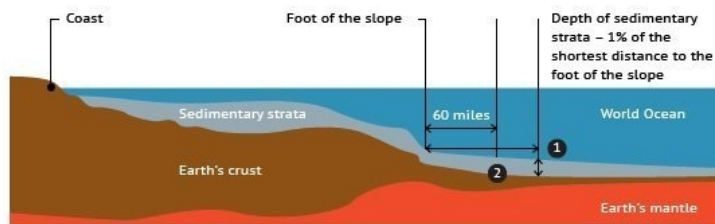
13 BILLION TONS OF OIL **87** TRILLION CUBIC METERS OF NATURAL GAS

primary recoverable resources on Russia's sea shelf, according to the Russian Academy of Sciences' Institute of Oil and Gas

From 2007 to 2011, Russia conducted a number of expeditions with the goal of specifying its Arctic shelf borders.

Russia is planning to prepare a specified bid for establishing the borders of its Arctic sea shelf by December 2013

How to determine the shelf's boundaries beyond the 200-mile zone

Method 1:

using a line drawn from the foot of the continental slope to a point at which the depth of the sedimentary strata is 1% of this distance

Method 2:

using a line not exceeding 60 nautical miles in length, drawn from the foot of the continental slope